Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Gerçekleştirilen Değerler Eğitimine İlişkin Öğretmen Görüşleri

Netice ÇOLAK

Yüksek Lisans Tezi

Eskişehir, 2023

ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
SINIF EĞİTİMİ BİLİM DALI
SINIF EĞİTİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI (TEZLİ)

DÖRDÜNCÜ SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE GERÇEKLEŞTİRİLEN DEĞERLER EĞİTİMİNE İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

Netice ÇOLAK

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Hüseyin ANILAN

Eskişehir, 2023

ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Netice ÇOLAK tarafından hazırlanan "**Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde gerçekleştirilen Değerler Eğitimine İlişkin Öğretmen Görüşleri"** başlıklı bu tez, 21/01/2023 tarihinde *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'*nin ilgili maddeleri uyarınca yapılan **Tez Savunma Sınavı** sonucunda **başarılı** bulunarak, jürimiz tarafından oy birliği ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Görevi		Unvanı Adı SOYADI	İmza
Jüri Başkanı	:	Dr. Öğr. Üyesi Nur Leman BALBAĞ	
Danışman	:	Prof. Dr. Hüseyin ANILAN	
Üye	:	Doç. Dr. Zeynep KILIÇ	

Prof. Dr. Mustafa Zafer BALBAĞ
Enstitü Müdürü

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

"**Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde gerçekleştirilen Değerler Eğitimine İlişkin Öğretmen Görüşleri"** başlıklı tezin bizzat tarafımca hazırlanan, özgün bir çalışma olduğunu; bu çalışmanın tüm aşamalarında (hazırlık, veri toplama, analiz, bilgilerin sunumu ve raporlaştırma vb.) bilimsel etik ilke ve kurallara uygun olarak hareket ettiğimi; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri, bilgi vb. için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara çalışmanın kaynakçasında yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan "Bilimsel İntihal Tespit Programı'yla tarandığını ve hiçbir "intihal içermediğini" beyan ederim. Herhangi bir zamanda, herhangi bir biçimde bu çalışmamla ilgili yukarıdaki beyanıma aykırı bir durumun saptanması halinde, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçların sorumluluğunu kabul ettiğimi bildiririm.

21//01/2023

Netice ÇOLAK

Teşekkür

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sınıf Eğitimi Bölümü Temel Eğitim Ana Bilim Dalında yaptığım yüksek lisans çalışmam boyunca tez danışmanlığımı üstlenen, konu seçiminde ve araştırma sürecinde bana rehberlik eden, her türlü desteğini esirgemeyen değerli hocam sayın Prof. Dr. Hüseyin ANILAN'a teşekkürlerimi sunarım.

Tez savunmamda görüş ve önerilerinden yararlandığım, yapıcı eleştirileri ile bana yol gösteren sayın hocalarım Doç. Dr. Zeynep KILIÇ ve Dr. Öğr. Üyesi Nur Leman BALBAĞ'a teşekkür ederim.

Tez çalışmam boyunca yanımda olan ve desteklerini esirgemeyen canım aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Netice ÇOLAK

Eskişehir, 2023

İçindekiler

Sayfa

Teşekkür i

Tablolar Listesi iv

Özet v

Abstract vii

BİRİNCİ BÖLÜM 1

1.Giriş 1

1.1. Problem Durumu 2

1.2. Araştırmanın Amacı 2

1.3. Araştırmanın Önemi 3

1.4. Varsayımlar/Sayıltılar 4

1.5. Sınırlılıklar 4

1.6. Tanımlar 5

İKİNCİ BÖLÜM 7

2.Kavramsal Çerçeve 7

2.1. Değer Kavramı 7

2.1. Değerlerin Sınıflandırılması 10

2.3. Değerlerin Özellikleri 12

2.4. Değerlerin İşlevleri 14

2.5. Okullarda Değer Eğitimi 17

2.6. Sosyal Bilgiler Dersinde Değer Eğitimi 20

2.7. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerler 21

2.8. Değerler Eğitimi İle İlgili Araştırmalar 24

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 33

3.Yöntem 33

3.1. Araştırma Deseni 33

3.2. Katılımcı Grubu 34

3.3.Araştırmanın Veri Toplama Araçları 35

3.4.Verilerin Toplanması 35

3.5. Veri Analizi 38

3.6. Çalışmanın Geçerlik ve Güvenirliği 38

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM 39

4. Bulgular 39
4.1.Sınıf öğretmenlerinin, sosyal yaşamda insanların değerler konusunda sahip olması gereken yeterlikler bağlamında görüşleri nelerdir? Alt probleme ait bulgular 39
4.2.Sınıf öğretmenlerinin dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersinde yer alan değerler konusunun önemine ilişkin görüşleri nelerdir? alt probleme ait bulgular 41
4.3.Sınıf öğretmenleri dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersinde yer alan değerlerin öğretimini nasıl yapmaktadırlar? alt probleme ait bulgular 42
4.4.Sınıf öğretmenleri dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersinde değerlerin öğretimini gerçekleştirirken ne tür sorunlar yaşamaktadırlar? alt probleme ait bulgular 44
4.5. Sınıf öğretmenlerinin dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersinde değerlerin öğretimi konusundaki önerileri nelerdir? alt probleme ait bulgular 45
BEŞİNCİ BÖLÜM 47
5.Sonuç, Tartışma ve Öneriler 47
5.1. Sonuç ve Tartışma 47
5.2. Öneriler 49
KAYNAKÇA 50
EKLER 58
ÖZGEÇMİŞ 62

Tablolar Listesi

Tablo Numarası	Başlık	Sayfa Numarası
2.1	Schwartz Değer Sınıflandırması	14
2.2	İlköğretim Sosyal bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerler	15
2.3	Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Doğrudan Kazandırılacak Değerler	18
3.1	Katılımcıların Demografik Bilgileri	38
3.2	Görüşmelerin Yapıldığı Yer, Tarih ve süre	38
4.1	Sınıf öğretmenlerinin, sosyal yaşamda insanların değerler konusunda sahip olması gereken yeterlikler bağlamında görüşleri nelerdir? Alt probleme ait bulgular	50
4.2	Sınıf öğretmenlerinin dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersinde yer alan değerler konusunun önemine ilişkin görüşleri nelerdir? alt probleme ait bulgular	51
4.3	Sınıf öğretmenleri dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersinde değerlerin öğretimini gerçekleştirirken ne tür sorunlar yaşamaktadırlar? alt probleme ait bulgular	51
4.4	Sınıf öğretmenleri dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersinde değerlerin öğretimini gerçekleştirirken ne tür sorunlar yaşamaktadırlar? alt probleme ait bulgular	75
4.5	Sınıf öğretmenlerinin dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersinde değerlerin öğretimi konusundaki önerileri nelerdir? alt probleme ait bulgular	76

Özet

Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Gerçekleştirilen Değerler Eğitimine İlişkin Öğretmen Görüşleri

Netice ÇOLAK
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Temel Eğitim Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hüseyin ANILAN
2023

Amaç: Bu araştırmanın amacı, dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersinde yürütülen değerler eğitimine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerini belirlemektir.

Yöntem: Bu araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan olgu bilim deseninde bir çalışmadır. Araştırmanın çalışma grubunu Diyarbakır ili Bağlar ilçe merkezinde Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) okullarında görev yapan ve dördüncü sınıf okutan 55 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır.

Sonuç ve Öneriler: Araştırmaya katılan öğretmenler öğrencilerin sosyal yaşamda toplum içinde yer edinme, dürüstlük, vatan sevgisi ve adil olma gibi değerlere sahip olması gerektiğini düşünmektedirler. Öğretmenlerin dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersinde yer alan değerlerin öğretiminde en çok tercih ettikleri etkinlikler çeşitlilik göstermekle birlikte, öğretmenlerin çoğunluğunun değerlerin öğretiminde drama etkinliği yaptırdıkları, tartışma konusu açtıkları, kitap okuttukları, kompozisyon yazdırdıkları ve gezi düzenledikleri görülmektedir. Yine sosyal bilgiler dersinde yer alan değerlerin önemine ilişkin öğretmen görüşleri incelendiğinde, öğretmenlerin sırasıyla en çok sorumluluk, başkalarına saygı ve vatanseverlik değerlerinin kazandırılmasını önemli gördükleri anlaşılmaktadır. Sosyal bilgiler dersinde değerlerin öğretiminde karşılaşılan sorunlara ilişkin de öğretmenlerin farklı görüşleri olmasına karşın aileden kaynaklanan sorunlar üzerinde görüş birliğine vardıkları görülmektedir. Çalışmaya katılan öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde yer alan değerlerin öğretimine ilişkin önerilerinin başında okul aile işbirliği, öğrenci ve ailelerin sosyal medya hakkında bilinçlendirmelerinin geldiği görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Değer, değerler eğitimi, sınıf öğretmeni.

Abstract

Teachers' Views on the Values Education in the Fourth Grade Social Studies Lesson

Netice ÇOLAK

Eskisehir Osmangazi University Institute of Educational Sciences

Department of Primary Education

Advisor: Prof. Dr. Hüseyin ANILAN

2023

Purpose: The aim of this research is to determine the opinions of the Primary school teachers about the values education carried out in the Fourth grade social studies course.

Method: This research is a phenomenological study, which is one of the qualitative research methods. The study group of the research consists of 55 classroom teachers who work in the Ministry of National Education (MEB) schools and teach in the fourth grade in Diyarbakır province Bağlar district center.

Conclusion and Suggestions: As a result of the interviews with the teachers, it was concluded that the most preferred activities in the teaching of the values in the 4th grade social studies lesson were very diverse, but the majority of the teachers had the composition writing activity. When the opinions of the teachers on the importance of values were examined, it was determined that the highest frequency was gathered in the sub-theme of the value of respect for others. Secondly, they considered national values such as patriotism important. In their views on the achievements of the primary school teachers regarding the values education in the fourth grade social studies course, they stated that the values they deem insufficient in the values education in the social studies course are the values of justice, scientificity and honesty. It is concluded that the teachers who express their opinions in line with these values are aware of the values in the fourth grade social studies course. Because, it has been determined that the least included activities in the 4th grade social studies textbook are the subject of justice and the values of scientificity and honesty. They stated that although the teachers had different views on the problems encountered in teaching values, the common view was that there were problems arising from the family, followed by the negative effects of social media. When the suggestions regarding the teaching of values were examined, the opinions of the

teachers stated that the school-family cooperation should be ensured and the students and their parents should be conscious about social media.

In line with the results above, suggestions were made to the authors, teachers and parents of the students.

Keywords: Value, values education, classroom teacher

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Giriş

Değer kavramı hiç kuşkusuz farklı biçimlerde tanımlanabilir. Ancak değer kavramının belki de en temel anlamı bir şeyin ne kadar gerekli ve önemli olduğunu belirlemeye yarayan ölçü karşılığı olarak kullanılmasıdır. Değerler, bireylerin toplumdaki korumaları veya göz ardı etmeleri sonucunda nesilden nesile aktarılarak yıllarca devam ettirilebilir ya da zamanla kaybolur. Bu açıdan değerlendirildiğinde değerlerin, bireylerin davranışlarını, bakış açılarını, kişiliklerini belirleyen önemli öğeler olduğu söylenebilir (Yaman, 2012, s.18). Yıllarca birçok toplum tarafından kabul edilen ve sürdürüle gelen genel (evrensel) değerler incelendiğinde karşımıza doğruluk, adalet, ahlak, sorumluluk, iyilikseverlik ve liderlik gibi bireyi ideal insan olmaya yönlendiren değerler çıkmaktadır (Topal, 2019, s. 246). Bu da bazı değerlerin toplumdan topluma farklılık göstermeden varlığını sürdürdüğünü göstermektedir. Ancak hangi değer olursa olsun gelecek kuşaklara kazandırılması için değerler eğitimine ihtiyaç vardır.

Değerler eğitimi ise kültürel, ruhsal, toplumsal, insani, ahlaki ve evrensel duyarlıkların özümsenmesi ve bunları hayata geçirme sürecidir (Yaman 2012, s. 18). Değerler eğitiminde insani değerlerin eylem ve yaşantılarla ilgili olduğu insan ilişkilerinde etkin görevler üstlendiği belirtilir. Böylelikle saygı, sevgi, dürüstlük, özgürlük, doğruluk, güven, gibi ahlaki değerlerin korunduğu, kişilerin eylem ve yaşantılarının kıymetli olduğu, her şartta değer bilinci dikkate alınarak davranış sergilemenin önemli olduğu vurgusu yapılır (Kale, 2008, s. 14). Böylelikle de değerlerin bireyler tarafından edinilmesi ve kazanılması gerçekleştirilmiş olur.

Değerler eğitiminde çocukların temel eğitiminden birinci derecede ebeveynler sorumludur. İlk olarak aile ortamında verilen değer eğitimi sonrasında da okul ortamında sürdürülerek devam eder. Bu nedenle ilköğretimde verilen temel eğitim, öğrencilerin davranışlarını son derece etkilemektedir (Üste, 2007, s. 296).

İlköğretim programında millî ve manevi değerlerin edindirilmesine gösterilen özenin çoğalması amacı ile her bir dersin öğretim programının başlangıç kısmında "Öğretim Programında Değerler Eğitimi" başlığı altında açıklamalar ve bir değerler dizisi yer almıştır. Bu temel değerler: saygı, sevgi, dostluk, dürüstlük, adalet, sorumluluk, vatanseverlik, öz denetim, sabır ve yardımseverlik olarak belirlenmiş ve öğrencilere bu değerleri hayata geçirmeleri için etkili ve uygun imkânlar verilmesi gerekliliği

söylenmiştir (Talim ve Terbiye Kurumu Başkanlığı [TTKB], 2017, s. 24). Bu bağlamda ilköğretimde verilen temel eğitim, içinde bilgi olması yanında öğrenci davranışını etkileyen değerlerin yer alması bakımından yukarıda bahsedilen temel değerlerle şekillenen bireylerin yetişmesi açısından önem kazanmaktadır.

1.1. Problem Durumu

İlkokul kademesinin dördüncü sınıfında okutulan sosyal bilgiler dersinin amacı, kişileri hayata hazır hale getirmektir. Böylelikle sosyal bilgiler dersi sayesinde kazanılacak bilgi, beceri, tecrübe ve yetenekler çocuğun hayatı süresince karşılaşacağı problemlerle baş edebilmesine yardımcı olabilir (Kabapınar ve Baysal, s. 384). Bu doğrultuda sosyal bilgiler dersinde öğretmenlerin değerler konusunu öğrenciye kavratabilmesi önemli bir olgudur. Nitekim MEB (2005, s. 7) İlkokul sosyal bilgiler dersi öğretim programının amaç ve içeriğinde "vatandaşlık, insan hakları ve demokrasi gibi evrensel ve milli değerleri benimsemiş olan fertlerin yetiştirilmesi amaçlanmıştır. Yenilenen ilköğretim sosyal bilgiler programının (MEB, 2018, s. 8) özel amaçları arasında, millî bilinç sahibi, ulusunu ve halkını seven, görevlerinin farkında olan, haklarını bilen ve kullanan, herkesin haklarını gözeten, doğal çevre ve kaynaklarının sınırlılığının farkına varıp doğal kaynakları çevre duyarlılığında koruyan, mili ve evrensel değerleri benimseyen fertlerin yetiştirilmesi amaçlanmıştır. Ancak herhangi bir içeriğin ya da konunun programda yer almış olması onun etkili biçimde kazanılacağı anlamına da gelmemektedir. Sosyal bilgiler dersinde de diğer derslerde olduğu gibi programın başarısı programın uygulayıcılarına bir başka deyişle öğretmene bağlıdır. Bunu belirleyen önemli ayrıntılardan biri de öğretmenlerin programın işlevselliğine olan bakış açıları ve inanmışlıklarıdır. Bu nedenle bu araştırmada dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersinde yürütülen değerler eğitimine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersinde yürütülen değerler eğitimine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerini belirlemektir. Bu temel amaç doğrultusunda sorulara yanıt aranmıştır:

- Sınıf öğretmenlerinin sosyal yaşamda öğrencilerin değerler konusunda sahip olması gereken yeterliklere ilişkin görüşleri nelerdir?

- Sınıf öğretmenlerinin dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersinde yer alan değerlere ilişkin görüşleri nelerdir?
- Sınıf öğretmenleri dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersinde yer alan değerlerin öğretimini nasıl yapmaktadırlar?
- Sınıf öğretmenleri dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersinde yer alan değerlerin öğretimini gerçekleştirirken ne tür sorunlar yaşamaktadırlar?
- Sınıf öğretmenlerinin dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersinde yer alan değerlerin öğretimi konusundaki önerileri nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

İçinde bulunduğumuz yüzyılla beraber gelişen ve hızla değişen dijital dünya ve bilimsel gelişimin sonucu olarak ortaya çıkan olumsuz gelişmeler toplumları önemli ölçüde etkilemektedir. Günümüzde hızla değişen ve gelişen dünyada artan toplumsal sorunlar, şiddet olayları, terör, cinayet, intihar, hırsızlık, bağımlılıklar ve saygısızlık gibi olmasını istemediğimiz olumsuz durumlardan genç kuşaklar ve toplum etkilenmektedir. İçinde bulunduğumuz toplum değer kaybını önemli ölçüde hissetmektedir. Çünkü toplumda yaşayan kişiler ahlaki standartlardan uzak yetişmektedirler (Aladağ, 2009, s. 16). Bu bağlamda öncelikle ailede ve sonrasında öğretim programları ile okullarda verilen değerler eğitimi önem kazanmaktadır.

Değerler eğitimi konusunda hangi değerlerin öncelikle kazandırılması gerektiği konusunda farklı görüşler yer almaktadır. Bazı araştırmacılar hangi değerin temel olarak ele alınacağını sorgulamaktadır. Toplumda egemen sınıf ya da dinin değerleri mi yoksa herkes için ortak temel evrensel değerler mi temele alınacağı konusu tartışılsa da evrensel temel değerler çerçevesinde oluşturulan değerler konusunda görüş birliği olduğu görülmektedir. Herkes için ortak değerlerin ne olması gerektiği sosyal bilgiler eğitimcilerinin ve genelde program geliştirme uzmanlarının üzerinde durdukları önemli bir konu olmuştur (Doğanay, 2009, s. 231-232). Örneğin Yıldırım (2009, s. 165) çalışmasında "vatanseverlik" değerini ön plana çıkarırken Başçı (2012, s. 5) , dürüstlük, saygı, sorumluluk değerlerini ön plana çıkarmıştır. Yiğittir ve Öcal (2011, s. 117) yaptıkları araştırmada, öğretmenlerin öğrencilerinde daha çok olmasını arzuladıkları değerlerin çoğunluğunun milli değerler olduğunu tespit etmişlerdir.

Alan yazında öğretmen görüşlerine göre değerler eğitimi konusunda öğrencilerin kazanımlarını olumsuz etkileyen faktörler arasında aile ve sosyal medyanın etkili

olduğuna ilişkin araştırma sonuçları mevcuttur (Akbaş, 2004, s. 7; Başçı, 2012, s. 5; Baydar, 2009, s. 5; Kurtdede Fidan, 2009, s.1; Yıldırım, 2009, s. 165; Yiğittir, 2009, s. 7). Yine öğretmenlerin Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlerle ilgili kazanımları yetersiz buldukları ve öğretim programının yeniden düzenlenmesi gerektiğine yönelik araştırmalar da bulunmaktadır (Başçı 2012, s. 5; Baydar, 2009, s. 5; Uçar, 2009, s. 5; Yiğittir, 2009, s. 7). Öte yandan öğretmenlerin değerler eğitimi konusunda sınıf ortamında uyguladıkları yöntemlerin başında yaratıcı drama, soru cevap şeklinde tartışma yapma, gözlem, eleştirel yaklaşım ve görsel materyal kullanımı (Başçı, 2012, s. 5; Can, 2008, s. 5; Yiğittir, 2009, s. 7) gibi yolları tercih ettikleri anlaşılmaktadır.

Görüldüğü gibi değerler eğitimine ilişkin farklı çalışmalar yapılmakla birlikte sosyal bilgiler dersinde yürütülen değerler eğitimine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerini doğrudan ele alan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle bu araştırmada da dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersinde yürütülen değerler eğitiminin sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre irdelenmesi ve öğretim sürecinin detaylarıyla ortaya konulmaya çalışılması önemli görülmektedir. Elde edilecek sonuçların sınıf içi ve sınıf dışı öğretim süreçlerinde öğretmenlere yol göstereceği düşünülmektedir.

1.4. Varsayımlar/Sayıltılar

- Araştırmaya katılan öğretmenlerin uygulanan görüşme formunu kendi görüşlerini yansıtacak biçimde tarafsız olarak cevapladıkları varsayılmıştır.
- Görüşme formundaki verilerin gerçeği yansıttığı varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

- Bu araştırma 2020-2021 öğretim yılında dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimine ilişkin öğretmen görüşleri ile sınırlıdır.
- Diyarbakır ili Bağlar ilçesinde ilkokul dördüncü sınıf okutan sınıf öğretmenleri ile sınırlıdır.
- Veri toplamak için oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sorulara verilen cevaplar ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Sosyal Bilgiler Dersi: Kişinin toplumda yer edinmesini sağlamak amacıyla farklı disiplinlerden yararlanır. Bu disiplinler; sosyoloji, psikoloji, felsefe, tarih, coğrafya,

siyaset bilimi, ekonomi, antropoloji ve hukuk gibi sosyal bilgiler ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtır (MEB, 2005, s. 11).

Öğretim Programı: Okulda ya da okul dışında bireye kazandırılması planlanan bir dersin öğretimiyle ilgili tüm etkinlikleri kapsayan yaşantılar düzeneğidir (Demirel, 2007, s. 6). Bu yaşantı düzeneğini kapsayan etkinliklerin belli bir plan çerçevesinde yürütülmesi gerekmektedir.

Değer: Toplumun varoluş sebebi sayılan, birçok toplum tarafından kabul gören etik davranışların tümüdür. Bir toplum, bir inanç, bir ideoloji içinde veya insanlar arasında kabul edilmiş, benimsenmiş ve yaratılmakta olan toplumsal, insani, ideolojik veya ilahi kaynaklı her türlü duygu, düşünüce, kural ya da kıymetlerdir (Çelikkaya, 1996, s. 168).

Değer Eğitimi: Toplumun iyiliğine ve güzelliğe yönelik davranışlar kazandırma gibi temel bir amaçla hareket eden eğitim kurumlarının görevlerinden biri de değer eğitimidir (Topal, 2019, s. 252).

İKİNCİ BÖLÜM

2. Kavramsal Çerçeve

Bu bölümde, değer kavramı, değer sınıflandırılması, değer özellikleri ve değerlerin işlevleri ile ilgili açıklamalar ilgili araştırmalara dayandırılarak verilmiştir.

2.1. Değer Kavramı

Değerler, günlük yaşamda insan davranışını ve eylemini düzenler ve yönlendirir. Değerler, seçtiğimiz ve konuştuğumuz her kelimede, ne giydiğimizde, nasıl etkileşimde bulunduğumuzda, algılarımızda ve söylediklerimizde başkalarının tepkilerini yorumlamamızda vb. gömülüdür. Değerler ilgiler, seçimler, ihtiyaçlar, arzular ve tercihler temelinde oluşur. Bunlar, değer oluşumunun çekirdeklerini oluşturur. Değerler, seçici veya yönlü bir niteliğe sahiptir. Seçimler açıklayıcı bir netlik, çokluk ve istikrar ile sonuçlandığında, bunlar muhakeme, seçimler, eylem ve davranışta karar verme gerekçeleri haline gelir. Dolayısıyla değerler, insanların tercihleriyle üzerinde hareket ettikleri kalıcı inançlar olarak kabul edilir. Genel olarak, değer 'arzu edilen' anlamına gelir. Bununla birlikte, neyin arzu edilir olduğunu, ne tür şeylerin veya eylemlerin iyi olduğunu tanımlamak zordur. Bu bağlamda arzu edilen, eylemlerimizin toplumun normları ve idealleri açısından ve uygulamalarımızın ve eylemlerimizin sonuçları açısından genel yararı desteklemelidir. (Gulati & Pant, 2019, s. 11). Değerler bakış açılarına yön veren vizyonlarını geliştiren tercihler olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Çağımızda yaşanan hızlı değişim ve gelişmeye bağlı olarak toplumların kültürel yapısı, yaşam şekli ve değerleri üzerinde etkisi olduğu görülmektedir (Değirmenci, 2018, s. 429-450). Yaşanan bu değişim ve gelişimler "değer" kelimesinin farklı tanımlarını ortaya çıkarmaktadır. Değer kavramı aynı zamanda felsefenin alt dallarından biri olan "etik" konusu bağlamında da sıklıkla ele alınmakta ve tartışılmaktadır. Bu tartışmaların kökeninin neredeyse Sokrates dönemine kadar uzandığı, değer kavramının başlı başına bir dal olarak felsefede yer edinmesinin ise Kant ile başladığı düşünülmektedir. Nitekim felsefe alan yazınında etik ya da değer kavramlarının sıklıkla Kantçı terimlerle ifade edildiği dikkat çekmektedir (Çetin ve Balanuye, 2015, s. 195-196).

Sosyal bilimler alanına Znaniecki'nin çalışmalarıyla kazandırılan değerler kavramı, bu alanda bireylerin kendilerinden beklenen, arzu edilen ve çoğunluk tarafından kabul gören tutumları sergilenmesi anlamında benimsenen bir ölçüyü ifade etmektedir

(Aydın, 2003, s. 122). Bir başka deyişle, insanların hem öz benliklerine hem de içinde bulundukları topluma karşı yararlı, beklenen ve arzu edilen tutumlarının ölçüsüdür ve kavramın kendinden ziyade ona atfedilen anlamları önem taşımaktadır (Şekerci ve Merter, 2015, s. 851). Psikoloji açısından değerler, bireylerin, kişisel ve toplumsal konulardaki tercihlerine ilişkin inançlardır (Rokeach, 1973, s.7). Sosyoloji açısından değerler, nesne ve olayların bir toplum, bir sınıf ya da bir insan açısından taşıdığı nitelik (Ozankaya, 1995, s. 36) olarak tanımlamak mümkündür. Bütün bu yaklaşımlardan anlaşılıyor ki değerler, davranışların ahlâkî olarak niteliğini; arzu edilen durumlar karşısında davranışları belirleyen ve yönlendiren inançlar; davranışları sergilerken kullanılan ölçütler bağlamında ele alınmaktadır (Şahin, 2012, s. 43). Sonuç olarak değerler, bireyin veya sosyal grubun kabul ettiği standartlar, inançlar ya da moral ilkelerdir (Collins, 1991, s. 16-94) denilebilir.

TDK sözlüğünde *"Bir durumun önemini, bir şeyin değerini, kalitesini belirlemek için kullanılan soyut bir ölçü"* ifadeleriyle tanımlanan değer kavramı temelde insanoğlunun yarattığı ortaya koyduğu şeylerin tamamını ifade etmektedir (Özen, 2012, s. 170-171).

Değer kavramı, toplumsal yaşamda insanların davranışlarını belirleyen bir ölçüyü, fiziksel ve ruhsal gereksinimlerin karşılanmasında temel alınan ilkeleri ve başvurulan araçları ifade etmektedir. Osmanlıcada "cevher", "sıdk" veya "kıymet" gibi sözcüklerle ifade eden kavram, Türkçede bir şeye biçilen değeri ya da karşılığı ifade etmek üzere kullanılan "değmek" sözcüğünden türetilmiştir. Bir başka ifadeyle, gereksinimin türüne göre değerler, psikolojik, ahlaki, sanatsal ya da estetik değerler şeklinde farklılaşabilmektedir (Sarı, 2013, s. 203). Sosyal değerlerle ilgili olarak genel kabul görecek tanımlar yapmak için kavramı tüm boyutlarıyla ele almak gerekmektedir. Çünkü sosyal değerler hem oldukça geniş bir alanı kapsamakta hem de bireyden topluma uzanan temel evrensel değerler olarak kabul edilmektedir (Sarı, 2013, s. 203). Bu bağlamda değer kavramı, hem psikolojik hem de sosyolojik etkenlerle şekillenen bir olgu olduğu söylenebilir. Nitekim Özen (2012, s. 170-171), birey temelli felsefe yaklaşımlarında insanın yapıp ettiklerinin tamamı değer olarak tanımlandığı, daha somut yaklaşımlarda ise değer kavramının bilişsel süreçler üzerinden ve kişiden topluma uzanan evrensel boyutlarıyla ele alındığını savunmaktadır. Böylelikle bireyin kendi zihinsel programı ve ona etki eden unsurların birlikte değerlendirildiği ve bununla birlikte bireyin tutumlarının daha öngörülebilir olacağı iddia edilmektedir.

Yapılan çalışmalarda bu temel değerlerler sistemi, gelenek, inanç, töre ve hukuk gibi toplumsal kurumlarla ifade edilmektedir. Bu kurumlar içinde şekillenen temel ortak değerler, iyi, doğru, faydalı ve güzel olan tutumları ödüllendirerek karşılık verirken, tersi tutumların karşılığında da ceza vermektedir. Dolayısıyla toplumsallaşmak ve uyum sağlamak için bireyin bu değerler sistemine göre tutumlarını düzenlemesi gerekmektedir (Akbaş, 2004, s. 49). Değer kavramı bu bağlamda; sosyal toplulukların varlıklarını devam ettirebilmek için toplumun fertlerinin çoğunluğunca doğru, faydalı ve güzel olarak nitelenen ortak inanç, fikir, tutum ve ilkelerinin tamamı olarak kabul edilmektedir (Bakaç, 2013, s. 303). Çünkü insan toplulukları varlıklarını ve birliklerini ortak değerler üzerinden inşa ederek sürdürmektedirler. Değerler bu anlamda toplumların en önemli yapı taşlarıdır. Ortak amaçlar, ortak ideolojiler, ahlaki kabuller, insani düşünüş, bakış, davranış ve riayet edilecek olan kurallara kadar tüm ortak yaşam dinamikleri toplumların ortak değerleridir (Çavdarcı, 2002, s. 1). Bu nedenle topluluk içinde yaşayan insanın iyi olanı kötü olandan, doğru olanı yanlış olandan ayırabilmesi, toplumun kabul ettiği ya da reddettiği davranışları, bunların ölçüsünü bilerek hareket etmesi beklenmektedir. Değerler bu noktada kişiyi toplumsal iyiye ve doğruya yönlendiren, tercihlerimize yön veren bir rol oynamaktadır (Şekerci ve Merter, 2015, s. 851). Diğer yandan her dönemin ve toplumun kendine has normları ve temel değerleri bulunmakta, kültüre göre bu değerler de değişiklik göstermektedir. Dolayısıyla gerek döneme gerekse kültüre göre değerlerin algılanışı ve tanımlanışı değişmektedir. Sözgelimi aşk olgusu geçmiş dönemlerde doğrudan ilahi kaynaklara dayandırılırken, modern dönemde akla dayandırılan daha dünyevi bir değer olarak algılanmış, postmodern dönemle birlikte daha bireysel dünyevi bir haz olarak görülmeye başlamıştır. Bu son dönemde kararlar ve kavramlar arasındaki keskinliğin de daha muğlak bir hal aldığı, değerlerin de buna bağlı olarak eski netliğini yitirdiğini söylemek mümkündür (Yazıcı, 2013, s. 1489-1501). Bu değişimlerin yaşanmasında sanayi devriminin son derece etkili olduğu ve süreci hızlandırdığı bilinmektedir. Sanayi devrimi, toplumsal yaşamın tüm alanları ve alışkanlıkları ile birlikte evrensel değerleri de değişime uğratan önemli bir yol ayrımı olmuştur. Bu dönemden itibaren çok hızlı bir şekilde gelişim gösteren bilişim teknolojileri, bilgiye dayalı yeni bir toplum modeli oluştururken, bu toplumların değerleri de yeni esaslara, beklentilere ve ihtiyaçlara göre yeniden şekillenmek durumunda kalmıştır. Hızla artan göçler ve plansız kentleşme toplumsal kurumları en küçüğünden en büyüğüne etkilemiş, modernleşme adı verilen bu süreçte değer krizi yaşanmaya başlamıştır (Şekerci ve Merter, 2015, s. 855).

Toplumlara baktığımızda kültürel özellikler bazı farklılıklar yaratsa da ahlaki bakımından "yüksek" olarak nitelenen değerler neredeyse tüm toplumlarda benzerdir. İyilik, doğruluk, dürüstlük, yardımseverlik, güvenilirlik gibi değerler insanı yücelten değerler olarak bütün toplumlarda kabul görmekte ve talep edilmektedir. Dinlerde de bu evrensel değerlere vurgu yapılarak yüceltilmekte, toplumsal yaşamın güvenliği için kişilerin bu değerlere sahip olması gerektiği öğütlenmektedir (Eren, 2007, s. 297). Bu bağlamda değerler bireylerin sosyal yaşamındaki yerinin belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Bu değerler ile birlikte kişi diğer bireylerle güzel iletişim kurabilir ve sosyal statüsünün belirlenmesi için gerekli zemini oluşturabilir (Yazıcı, 2006, s. 499).

2.2. Değerlerin Sınıflandırılması

Sosyal bilgiler dersinin; milli değerleri benimseyen ve aynı zamanda evrensel değerleri destekleyen vatandaşları yetiştirme amacı olduğu vurgusu yapılmaktadır. Evrensel değerler ile ilgili alan yazın incelendiğinde değerlerin farklı şekillerde farklı kişiler tarafından sınıflandırılmış olduğu görülmektedir (Can ve Demirel, 2013, s. 151-168).

Alan yazın taramalarına bakıldığında evrensel değerlerin sınıflandırmalarının birçok araştırmacı tarafından yapıldığı görülmektedir. Spranger, Rokeach, Nelson ve Schwartz'a ait sınıflandırmalar en çok kullanılan sınıflandırmalardır. Spranger (1928) değerleri, estetik, bilimsel, ekonomik, siyasi, sosyal ve dini değerler olmak üzere altı gruba ayırmıştır (Throw, 1971). Rokeach (1973, s. 7), dünyadaki bütün insanların 36 benzer ana değere sahip olduğunu ifade etmiş ve bu 36 değeri, amaçsal değerler ve araçsal değerler olmak üzere iki gruba ayırmıştır. Amaçsal değerleri inançlar olarak tanımlamış, araçsal değerleri ise davranış biçimleri olarak ifade etmiştir. Nelson (1974) ise değerleri; bireysel değerler, grup değerleri ve sosyal değerler olarak üçe ayırmıştır. Schwartz (1994) ise dünyada yaklaşık 70 farklı kültür içinde değer olduğunu ifade ederek, bunları güç, başarı, yaşamdan haz duyma, uyarım, öz yönelim, evrensellik, iyilikseverlik, geleneksellik, uyma ve güvenlik olmak üzere 10 grupta sınıflamıştır (akt; Yiğittir, 2012).

Spranger Değer Sınıflaması: Spranger bireylerin değer yönelimlerini kişisel değerlerine göre "kuramsal", "ekonomik", "estetik", "sosyal" "politik", ve "dinsel" değer olarak gruplandırmıştır (Özgüven, 2003, s. 368). Kuramsal değer, olması gerekeni, bilgiyi ve eleştirel fikirleri önemser. Kuramsal nitelikli bireyin temel ilgisi, gerçeğin keşfidir. Ekonomik değer, faydalı ve pratik olanı önemser, yapılan etkinliğin faydalı oluşu önem

arz eder. Kişi hayatı fiziksel doyum olarak görür. Estetik değer, şekil ve ahenge çok fazla özen gösterir. Hayata karşı duruşu incelik ve uygunluk bakımından değerlendirmeye alır. Toplumsal değer, yardım etmekten kaçınmayan, bencil olmayan, herkesi seven bireyler olma en önemli özelliğidir. Kuramsal, ekonomik ve estetik tutum ve değerleri, soğuk ve insana yakışmaz görür. Politik değer, bireysel olarak etkili ve güç sahibi olmayı önemser. Her şeyden önce bireysel etki, güç ve ün arar. Dinsel değer, kendini dünyanın bir parçası olarak görürken dünyayı bütün olarak algılar. Mutlak şekilde doyurucu en yüksek değer tecrübeleri arar, mistik konulara ve yaşantılara ilgi duyar.

Rokeach Değer Sınıflaması: Rokeach değerleri amaçsal ve araçsal değerler olmak üzere iki boyutta ve her boyutta18 değer ile ele almıştır (Çalışkur ve Aslan, 2013, s. 89). Amaç değerleri: aile, barış içinde bir dünya, başarılı olma, bilgelik, dini olgunluk, eşitlik, gerçek dostluk, güzellikler dünyası, heyecan verici bir yaşam, iç huzur, kendine saygı, mutluluk, özgürlük, rahat bir yaşam, sosyal kabul, ulusal güvenlik, zevk olarak ele alırken, araç değerleri: bağımsız olma, bağışlayıcı, cesaretli, dürüst, entelektüel, geniş görüşlü, hırslı, itaatkar, kendini kontrol eden, kibar, kendine hakim, mantıklı, neşeli, sevecen, sorumluluk sahibi, temiz, yardımsever, yaratıcı olma olarak ele almıştır.

Schwartz Değer Sınıflaması: Değer sınıflandırmasında bir başka üzerinde durulması gereken sınıflamayı da schwartz oluşturmuştur. Schwartz Rokeach'ın değer sınıflaması üzerinde çalışarak on temel değer şekli gruplamış ve toplam 56 tane değer ifade etmiştir. Güç, başarı, hazcılık, uyarılım, öz yönelim, evrenselcilik, iyilikseverlik, geleneksellik uyum ve güvenirlik olarak on temel değer şekli olarak grupladığı değerlerin kaynakları ile ifade edilişi aşağıda Tablo 2.1'de verilmiştir (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000, s. 60-61).

Tablo 2.1

Schwartz Değer Sınıflandırması

Açıklama	Değer Kaynaklar
Güç	Toplumsal kuvvet sahibi olmak, zengin olmak, hakimiyet kurmak, sosyal hayattaki görünüşünü değiştirmemek [Toplum tarafından kabul görmek]
Başarı	Başarılı olmak, hırs yapmak, hâkim olma sözü dinlenilen biri olma [Akıllı olmak]

Tablo 2.1 (Devam)
Schwartz Değer Sınıflandırması

Hazcılık	Zevk, hayattan tat almak
Uyarılım	Korkusuz olmak, farklı yaşantı sürdürmek, aksiyon dolu bir yaşamda bulunmak
Öz yönelim	Üretken olmak, araştırmacı olmak, hür olmak, kendi hedeflerini belirlemek, özgür olmak [Kendine saygılı olmak]
Evrenselcilik	Geniş düşünceli olmak, ahlaklı olmak, sosyal haklar, eşitlik ve dünyada barış istemek, çevreyle birlik halinde olmak [İçsel ahenk]
İyilikseverlik	Herkese yardım eli uzatmak, güvenilir olmak, bağışlayıcı olmak, sadakatli olmak, sorumluluk bilincinde olmak [Dost olmak, büyük sevgi, maddi olmayan yaşam, amaçlı bir yaşam]
Geleneksellik	Mütevazı olmak, dini bütün olmak, yaşamın kişiye sunduklarına razı gelmek, ananelerimize saygılı olmak
Uyma	Nazik olmak, boyun eğme, ebeveynlerimizin ve büyüklerimizin kıymetini bilmek otokontrolünü sağlamak
Güvenlik	Ülke huzuru, sosyal yaşamın düzeninin devamlılığını arzu etme, aile huzuru, iyiliğe kayıtsız kalmamak (Sadakat duygusu,)

2.3. Değerlerin Özellikleri

Toplumsal yaşantının aksamadan devamlılığının sağlanması, toplum üyelerinin ortak hedefidir ve bunun için toplumsal kurallar, kurumlar oluşturulmuştur. Büyük, küçük, modern, ilkel fark etmeksizin tüm toplumlar için bu hedef geçerlidir. Eğitimin temel işlevlerinden biri bireylerin bu beklentiye uygun olarak yetiştirilmesidir. Çünkü insanlar yaşamlarını yitirerek bu dünyadan ayrılsalar da toplumlar varlığını sürdürmektedir. Bu nedenle toplumsal değerler, ifade etikleri ile toplumsal varoluşun başlıca gereksinimidir (Çetin ve Balanuye, 2015, s. 192).

Toplum bilimi açısından ele alındığında norm; birey davranışları için ölçü kabul edilen kuralar bütününü, bu kuralların dayandırıldığı ideal tutumların kaynağı da değerleri ifade etmektedir. Ancak bu değerler herkesçe kabul edilebilir nitelikte ve sürdürülebilir olduğunda toplum tarafından benimsenerek bir değer olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla normlar belli zaman dilimlerine ait davranış kalıplarını belirleyen emredici kurallar, değerler ise zamanla sınırlı olmayan ve herkes için her koşulda varlığını devam ettiren kaynaklardır (Eren, 2007, s. 290-291).

Sosyal değerlerin öne çıkan başlıca özelliği; tüm davranışlarımızın ve yapıp ettiklerimizin toplumsal ölçüsü olmasıdır. Başka bir deyişle, iyinin kötüden, doğrunun yanlıştan, adil olanın olmayandan ayrımı, değerlerin ortaya koyduğu ölçüler ile yapılmaktadır. Bunun yanında insana özgüdürler, evrenseldirler, tutarlı ve bütünlüklü olmaları da diğer özellikleridir (Sarı, 2013, s. 201). Aynı zamanda bireysel boyutları olan bir olgu olmakla birlikte, değerlerin etkinliğini toplumsal boyutu artırmaktadır. Bunun nedeni ise bireysel tutumların toplumsal alanlarda karşılık buluyor olmasıdır. Nitekim bazı düşünürler bireysel boyutunu kabul etseler de değerleri toplumun ortak varlıkları olarak tanımlamaktadırlar. İnsan davranışlarının referanslarının büyük ölçüde ortak inanç sistemleri olduğu düşünüldüğünde, bu yaklaşımın mantığı da anlaşılmaktadır. Bu bağlamda değerlerin özelliklerini sıralamak gerekirse; içeriğinde inançların ve alışkanlıkların olduğu, bireysel davranışların içselleştirilmesini sağladıkları, talep ve teşvik edilen tutumları barındırdıkları, farklı alanlara göre farklı kategorilere ayrıldıkları ve her durumda sosyal oldukları söylenebilir (Aydın, 2003, s. 122).

Fichter (2006, s. 167) ise değerleri, kültürün bir parçası olarak açıklamış ve değeri kültürü anlamlı kılan kıstaslar olarak görürken değerin sahip olduğu özelliklere bu şekilde değinmiştir; değerler, paylaşılırlar, ciddiye alınırlar, coşkuyla birlikte bulunurlar, soyutlanabilirler, kalıcıdır, bir inançtır, bir tercihtir.

Bakaç'ın (2013, s. 304) çalışmasında ise alan yazın ışığında erdemlerin özellikleri şu şekilde sıralanmaktadır.

- Değerler; en küçüğünden en büyüğüne toplumun tüm kişi ve kurumlarınca benimsenen, toplumu bir arada tutan olgulardır.
- Değerlerin, fertlerin iyiliğine ve toplumun ihtiyaçlarına yönelik ideal ölçüler olduğuna inanılmaktadır.
- Değerler yalnızca bilince değil bireylerin duygularına ve psikolojilerine de anlam katan yargılardır.
- Değerler, bireylerin tutumlarına bilinç üzerinden yön veren, kabul görmüş güçlü yargılardır.
- Normlara göre daha genel ve kapsamlı bir alanı olan değerler, soyut ve zamandan bağımsızdırlar.

Değerler bakış açılarına bağlı olarak farklı şekillerde de sınıflandırılabilmekte, fakat üzerinde en fazla durulan ve tartışılan boyutunun değerlerin keşif, icat boyutu

olduğu dikkat çekmektedir. Yani değerlerin ortaya çıkışının bir keşif yoluyla mı yoksa sahip olduğumuz insani erdemler yoluyla mı olduğu tartışmaların odağını oluşturmaktadır. Buna göre ya değerler zaten vardı, hazırdı ve bir şekilde insanlar tarafından keşfedildi ya da insan zekâsının bilinçli bir ürünü olarak icat edildi (Çetin ve Balanuye, 2015, s. 196). Bu noktada değerlere etki eden çok sayıda değişken söz konusu olmakta, değerlere kaynak aranırken, din, çevresel koşullar, kültürel özellikler, akıl, ruh ve insani duyguların tamamı konuyla ilgili olarak tartışılmaktadır. Çünkü bu olguların hepsi bireyin ruh ve düşünce dünyasını şekillendirmekte, tutumlarına referans olmaktadır. Ailede başlayan ilk eğitimle birlikte kişinin değer yargıları oluşur ve kişi bu bağlamda sosyalleşir (Çavdarcı, 2002, s. 4).

Bir başka tartışma da değerlerin mutlak mı yoksa değişebilir özellikte olup olmadığı konusunda yapılmaktadır. Çünkü bir kesim değerlerin mutlak özellikte olduğunu iddia ederken, başka bir kesim de zamana ve topluma göre değişik algılanıp yorumlanabilen değerlerin mutlak olamayacağını iddia etmektedir. Çünkü bu durumda bir dönemde ya da toplumda iyi, doğru olarak nitelenen şeyin bir başkasında kötü ve yanlış olarak nitelenmesi mümkündür. Bu da değerlerin mutlak değil relativ olduğunu göstermektedir (Kuşdil ve Kağıtçı, 2000, s. 60). Çıkış noktası ne olursa olsun esas olan insanın sosyal ve değerlerle örülü bir alanda yaşamını sürdürdüğüdür. Aynı zamanda çok yönlü olması farklı disiplinleri ortaya çıkarırken değer de bu disiplinlerin tamamında yer almakta ve irdelenmektedir. Bu bağlamda değerin tanımı kadar özellikleri de farklı disiplinlerin konusu olmaktadır (Sağlam, 2021, s. 1).

Değerlere ilişkin sunulan özelliklere bakıldığında da her ne kadar farklı bakış açıları üzerinden değerlendirmeler yapılsa da yine de bazı ortak noktalarda buluştukları görülmektedir.

2.4. Değerlerin İşlevleri

İnsan, yalnızca aklı ve becerileriyle var olan mekanik bir sistem değildir. Seven, nefret eden, heyecan duyan, merhamet eden, arzuları, tutkuları ve değerleri olan bir canlıdır. Ancak aklı ve yetenekleri gibi sahip olduğu bu diğer tarafının da eğitilmesi, kişiliğine yatırım yapılarak hem kendine hem de topluma faydalı hale getirilmesi gerekmektedir. Günümüz modern dünyasında akıl ve beceri gibi nicel özellikler ön plana çıkarılırken bireyin nitel özellikleri çoğunlukla geri planda kalmaktadır (Meydan, 2014, s. 95). Oysa sahip olduğumuz değerler, bu insani yönümüzü oluşturan ve geliştiren işlevleri ile hem bireye hem de topluma şekil vermektedir. Toplumsal yaşantımızın

temelinde yer alan değerler, aynı zamanda manevi tarafımızın da teminatıdır. Bu nedenle bireylerin yalnızca nicel yönlerine değil nitel yönlerine, maneviyatlarına da eğilmek, eğitmek gerekmektedir (Sarı, 2013, s. 203).

Toplumsal değişim sürecinde sosyal değerlerin işlevlerini Kuhn (1995), "paradigma" ile açıklarken, bilimsel değişim kuramına atıf yapmaktadır. Bir başka deyişle, bireysel tutumları ve ilişkileri şekillendiren değerler, bu süreçte toplumsal yapıları da şekillendirmektedir. Schwartz ve Bilsky'ye (1987) göre de değerler, insan davranışları üzerinden toplumsal değişime yön veren bir işlevi yerine getirmektedirler (Yazıcı, 2013, s. 1489-1501). Bu bağlamda değerlerin bir nevi davranış kılavuzu olduğunu söylemek mümkündür. Bağlı olunan değer ya da değerlere göre her insan kendi davranışlarını düzenlerken, sosyal çevresiyle uyumu da yine değerler üzerinden gerçekleşmektedir. Toplumsal değerler, bireye kabul gören iyiyi, doğruyu ve benzer ölçüleri işaret etmekte, birey de bu şekilde kendi değerler sistemini oluşturmaktadır (Bakaç, 2019, s. 304).

İnsanlar arzu ettikleri, olmak istedikleri şeye ulaşmak amacıyla hareket ederken değerleri ölçü alırlar ve bu bağlamda değerler ulaşılmak istenen amaçlardır. Değerin işlevi bu noktada insanı iyilik ve doğruluk üzerinden hedefe götürmektir. Dolayısıyla insanları belli yönde hareket etmeye sevk ettiği için aynı zamanda davranışları sınırlayıcı bir işlevi de bulunmaktadır (Özen, 2012, s. 170-171). Normlar bu süreçte değerlerle birlikte işlev görmekte, toplumsal kodlar üzerinden bireysel tutumlara etki etmektedirler. Ancak değerler daha çok insan davranışlarını anlamlı kılacak bir rehberliği yerine getirmekte, gerçekte doğru ve önemli olana yönlendirme konusunda daha güçlü ve derin bir etki yaratmaktadır. Normlar ise daha ziyade kurallar, sorumluluklar ve sosyal bağlar üzerinden toplumsal düzenin devamlılığına hizmet etmektedir (Eren, 2007, s. 292).

Değerlerin akılda kalmasını ve bilinçaltına yerleşmesini sağlayan en önemli araç olan dil, araç olmanın ötesinde aynı zamanda kültürel bir değerdir. Çünkü değerlerin algılanıp anlaşılmasını sağlayan dil, o değerleri yaratan toplumun en kıymetli varlıklarından biridir. Dolayısıyla dile olan hâkimiyet, kişinin değerleri öğrenip hayata geçirmesinde son derece önemli görülürken, dilin bu kazanımdaki işlevselliği de son derece hayatidir (Kara, 2018, s. 128).

Değer ile ilgili tanımlamalara dikkat edildiğinde de değerin işlevselliğinin tanımlara büyük ölçüde yansıdığı görülmektedir. Özellikle sosyoloji alanında yapılan tanımlamalarda değerin, toplumların varlığını ve birlikteliğini devam ettirme işlevi, ortak duygu, düşünce, hedef ve beklentilerin genele yayılan inanışları olarak açıklanmaktadır

(Yazıcı, 2013, s. 1494). Ayrıca sosyal değerler, toplumu oluşturan bireylerin hayatlarını daha anlamlı hale getirerek mutlu olmalarını sağlarken, bu değerlerden yoksun olan bireylerin mutsuz oldukları düşünülmektedir. Bu nedenle yalnızca bireysel bir erdem olmanın ötesinde değerlere sahip olmak son derece önemli bir ihtiyaçtır (Sarı, 2013, s. 201). Çünkü değerlerin oluşturduğu bütünlük aynı zamanda bir inanç sistemini inşa ederek bizleri yönlendirir ve anlam arayışlarımıza kılavuzluk eder. Değerler üzerinden kodlanarak işaret edilen amaçlar, bir yandan bireyin sağlam bir kimlik kazanmasına katkı sağlarken bir yandan da sosyalleşmesine aracılık etmektedir. Ayrıca bireysel tutumlar, toplumsal değerler sistemi içinde ödül ve ceza olarak doğrudan karşılık bulduğu için, toplumsal düzenin korunmasında değerler sisteminin son derece işlevsel bir rolü olduğu görülmektedir (Şekerci ve Merter, 2015, s. 855). Tüm bunlara ek olarak, yapılan araştırmalar değerlerden yoksun yaşayan bireylerin ruh sağlıklarının olumsuz etkilendiğini, bu durumun fiziksel sağlıklarına da yansıyabildiğini göstermektedir. Çünkü hepimiz amacı olan, anlamı olan ve bize mutluluk veren hayatlar yaşamak isteriz. Değer yoksunluğu, anlamı ve amacı olmayan, dolayısıyla da zevk vermeyen bir yaşam anlamına gelmektedir. İlkesi olmayan, amacı olmayan bir insanın yaşama dair ilgisi ve umudu da yeterli düzeyde olmayacaktır. Bu bağlamda hem ruhen hem de bedenen sağlıklı bir yaşamın, değerlerle anlamlandırılmış bir zeminde mümkün olduğunu söylemek mümkündür (Özen, 2012, s. 169-170).

Birey ve toplum açısından değerlerin çeşitli işlevleri vardır. Bu işlevler toplumsal hayat için çok önemli olup birey ve toplum huzuru bakımından önemli görülmektedir. Bireyler değerleri, amaç ve nesnelerin gidişatına dikkat çeken, bizi doğruya yönlendiren kurallar ve kriterler olarak kullanırlar. Değerlerin genel olarak işlevleri şunlardır (Fichter, 2019, s. 176):

- Değerler, birey toplum ilişkisinde, bireyin nerede durması gerektiğine yardım eder.
- Değerler, bireyleri toplum içerisinde faydalı ve önemli görülen kültürel unsurlar üzerine dikkat çeker.
- Değerler, toplumdaki ideal düşünme ve ideal davranma yollarını gösterir.
- Değerler, bireylerin sosyal rollerini seçmesinde ve gerçekleştirmesinde rehberlik eder.
- Değerler, sosyal kontrol ve baskı araçlarıdır. Bireyleri, normlara uymaya yöneltir.

- Değerler, dayanışma araçlarıdır. Aynı değerleri benimseyenler, aynı sosyal grubun parçası haline gelir (Akt: Şahin, 2022, s. 50)

Yılmaz (2009, s. 109-128) değerlerin başlıca özelliklerini üç şekilde ele alıp açıklamıştır. Bunları, değerlerin kişinin normal hayatında sergilemiş olduğu olumlu ve olumsuz hareketlerini ifade eden neyi önemseyip neye önem vermediğine etki eden bir şekle sahip olması kişinin hayatının her döneminde bu vaziyetlere karşı sergileyeceği tutumları bir değere dayanması şeklinde sıralamıştır.

Değerler insanları toplumda iyiye, doğruya, güzele yönlendiren ve bu doğrultuda davranış değişikliği meydana getiren unsurlardır. Bu doğrultuda okullarda verilen değerler önem kazanmaktadır. Aşağıda değerlerin okullarda verilmesi gereken yönleri ile ele alınmıştır.

2.5. Okullarda Değer Eğitimi

Değerler eğitimi, birey olarak değerli olanı anlamamıza yardım ederken neyi nasıl yapmamız gerektiği konusunda da bizlere yol gösterir. Değerler eğitimi toplumla, aileyle, doğayla ve kendimizle ahenk içinde yaşamamıza vesile olur. Amacımıza ulaşmada bizlere rehberlik eder. İhtiyaçlarımızı karşılamada bize yardımcı olur. Böylelikle yaşamımızda meydana gelen karışıklık ve çelişkilere karşı nasıl tavır alacağımız noktasında bize yol gösterir (O'Connell, 2012, s. 29; Svirbel, 2007, s. 22).

Değerlerin kazandırılması bireylerin hem sosyal hem de duygusal gelişimine yarar sağlamaktadır. Sosyal ve duygusal yönleri gelişmiş bireyler değerleri sergilerken daha çok başarı gösterirler. Bununla beraber değerlerin öğretimi bireyleri hem akademik hem de özel hayatlarında daha çok başarı elde etmelerine yardımcı olmaktadır (Koç ve Akdoğan, 2018, s. 1-16). Kişi ve toplum için değerin öneminin farkına varılması ve değerin bize sunduklarıyla hayatına yön vermek farkındalık yaratmaktadır. Değerlerin öneminin farkında olan bireyler daha mutlu daha ahlakı ve saygın yaşarlar. Değerler insanı doğruya, güzele ve iyiye yönlendirirler bu konuda bireye yol gösterici olurlar (Gerekten, 2018, s. 40). Değerlerin kazandırılması açısından sosyal çevre ve aile belli bir süreç içerisinde onlara etki edebilen başlıca unsurlar olarak görülmektedirler. Fakat değer kazandırma açısından kişilerin hayatlarında önem teşkil eden kişilerin okul yaşantılarına adım atmalarıdır. Bu durumda toplum ve ailenin yanı sıra okullar da değerleri kişiye kazandırma durumunda yeni bir kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır (Bursa ve Çengelci, 2017, s. 338-372).

Eğitim, pek çokları tarafından okul temelli ve zorunlu bir süreç olarak tanımlanmakta, eğitim sürecinin başladığı yer de okul olarak kabul edilmektedir. Eğitime yapılandırılmış ve sınırları çizilmiş sistematik bir kurum olarak bakan bu yaklaşımın tanımladığı eğitim, "formal" yani planlanmış eğitimdir. Diğer yandan eğitim olgusunun yalnızca formal aktarımlarla açıklanamayacağı, eğitime daha bütüncül ve tüm zamanlarda devam eden bir öğrenme süreci olarak yaklaşmak gerektiği artık tüm kesimlerce kabul edilmektedir (Çetin ve Balanuye, 2015, s. 192). Bu eğitim sürecinde çocuklara evrensel değerlerin öğretilmesi, eğitimin sisteminin en öncelikli misyonu olmalıdır. Bu bağlamda okullarda verilen eğitimin başlıca amacı; akademik eğitime paralel olarak değerler eğitiminin de verilmesi ve sorumluluk sahibi, topluma yararlı, uyumlu bireylerin yetiştirilmesi olmalıdır (Ekşi, 2003, s. 79).

Modernizm, yaşamlarımıza pek çok olumlu yenilikler sunarken dini inanışların ve manevi değerlerin etkinliğini değiştirmiştir. Özellikle genç kuşakların manevi değerlerden uzakta, haz odaklı ve tamamen bireysel bir yaşamı benimseyerek yetişmeleri, akran zorbalığı, ahlaki çöküntü, şiddet eğilimi ve çeşitli bağımlılıklar gibi olumsuzlukların artışına neden olmaktadır. Bu nedenle özellikle Amerika'da ve bazı batılı ülkelerde formal eğitimin niteliği tartışılmakta, değerler eğitiminin öne çıkarıldığı programlar üzerinde durulmaktadır (Kaymakcam ve Meydan, 2011, s. 28). Çünkü toplumsal yozlaşma ve ahlaki değerlerde izlenen çöküş evrensel boyutlardadır ve artan suç oranları toplum huzurunu ve güvenliğini tehdit edici boyutlara ulaştığından çözüm arayışlarına gidilmiştir. En köklü ve etkili müdahalenin eğitimle yapılabileceği açıktır ve bu nedenle değerler eğitimi kavramı giderek daha fazla tartışılmakta, eğitim sistemlerinde etkinliği artırılmaktadır (Beldağ, Özdemir ve Nalçacı, 2017, s. 318).

Eğitimle ilgili yapılan tanımlara dikkat edildiğinde amaçlı ve organize etkinlik olarak kabul edildiği görülmektedir. Yani önceden belirlenmiş amaçlar doğrultusunda ve planlı bir etkinlik söz konusudur. Bu amaçlar yalnızca akademik başarı üzerine planlanmamakta, her şeyden daha öncelikli olarak toplumsal değerlerin bilincinde ve bu değerleri içselleştirmiş nesiller yetiştirmek hedeflenmektedir. Bunun yolu da değerler eğitiminden geçmektedir (Keskin ve Öğretici, 2013, s. 145).

Okullarda, hedeflenen erdemlerin çocuklara kazandırılması için değer kavramı bunların hepsini içine alan bir çatı olarak konumlandırılmıştır. Ahlak, erdem, doğruluk, dürüstlük, karakter gibi teşvik edilen tüm erdemler bu değerler çatısı altında ele alınmakta ve öğretilmektedir. Esasen tüm dönemlerde bu erdemler öyle ya da böyle eğitim sistemleri içinde yer almıştır. Çünkü okul da toplumsal bir kurumdur ve toplumsal

değerlerin dışında kalması söz konusu değildir (Akbaş, 2004, s. 79). Ancak zaman içinde değerler eğitimine duyulan ihtiyacın boyutu büyüdükçe, eğitim sistemi içinde daha organize ve planlı bir şekilde yer alması tüm ülkeler için kaçınılmaz olmuştur. Karakter eğitimi, etik eğitimi ya da benzer isimlerle farklı şekillerde adlandırılmakla birlikte hedeflenen sonuç aynıdır. Hedeflenen evrensel insani değerlere sahip bireyler yetiştirmektir (Zengin, 2017, s. 867).

Eğitimin temel işlevlerinden biri de milli kültürün öğretilmesi, korunması ve sonraki kuşaklara aktarılmasıdır. Eğitimin aynı zamanda siyasetten uzak ve toplumsal ihtiyaçlara cevap verecek nitelikte olması gerekmektedir. Özellikle kültür sömürgeciliğinin çok yaygın olduğu günümüz dünyasında, milli değerlerin korunup devam ettirilebilmesi için eğitime çok önemli roller düşmektedir. Öz değerlerin korunması ve kültür sömürgeciliğinin önüne geçilmesinde eğitim en önemli ve etkili silahtır (Çavdarcı, 2002, s. 175). Ülkemizde değerler maalesef sürekli değişen ve hızlı biçimde seyreden bu değişime ayak uydurmakta zorlanmaktadır. Gençler ve çocuklar üzerinde oldukça fazla etkiye sahip bu değişim karşısında ailelerin işi de giderek daha fazla olmaktadır. Değerlerinden uzaklaşmış toplumların sağlıklı bir biçimde varlıklarını sürdürmesi mümkün görünmemektedir. Toplumda giderek daha fazla vücut bulan şiddet, sorumsuzluk, hırsızlık, madde bağımlılığı, bencillik saygısızlık, sigara ve alkol kullanımı, argo sözcükler kullanma gibi değerlerden yoksun ve kötü eylemlerin artmasının önüne geçebilmek için bireylere: sorumluluk, sevgi, saygı, duyarlılık, farkındalık gibi önemli değerlerin kazandırılmasında değer öğretiminin artık zorunluluk olduğu görülmektedir. Bu yönüyle değerlendirildiğinde değerler eğitimi kavramı daha fazla önem arz etmekte ve bu kavram olumlu değerlerin uygun yöntem, teknik ve stratejiler kullanılarak öğretilmesini içermektedir (Aladağ, 2009, s. 17).

Okullarda verilmesi gereken en önemli eğitimlerden biri haline gelen değer eğitiminin soyut kavramlardan meydana gelmesinden ötürü eğitim verilirken öğrencinin öğrenme stili, öğrencinin özellikleri, hazır bulunuşluğu, ilgisi, ihtiyacı ve beklentilerini göz ardı etmemek gerekliliğini beraberinde getirmiştir. Toplum gelişimine önemli katkı sağlayacak unsurlar arasında olan değer eğitimi verildiği andan itibaren yanlışsız ve sağlıklı bir biçimde verilmelidir. Çünkü değer eğitiminin çocuğun kişilik gelişimi üzerindeki önemli etkisinin olduğu bilinmektedir. Ailede ilk temelleri atılan değer sistemi çevre ve eğitimin önemli bir parçası olan okullarda da devam eder (Yarar Kaptan, 2015, s. 2). İlkokullarda değer eğitimin gerçekleştiği çeşitli dersler bulunmaktadır. Bu derslerden birisi de sosyal bilgiler dersidir. Aşağıda sosyal bilgiler dersinde ve sosyal

bilgiler öğretim programında yer alan değerler eğitimi alt başlıkları ile ilgili alan yazın araştırmalarına dayanarak açıklamalara yer verilmiştir.

2.6. Sosyal Bilgiler Dersinde Değer Eğitimi

Okullar kişilerin ve içinde yaşadıkları toplumun gereksinimlerine cevap olabilmek gibi önemli misyona sahiptir. Okullar öğrencilerin hem akademik anlamda hem de sosyal, psikolojik ve ruhsal anlamda gelişimlerine yardımcı olan kurumlardır. Okullar öğrencilerin sosyal psikolojik ve ruhsal yönlerini geliştirirken bir yandan da öğrencilere kazandırılması gereken değerleri aktarmada yardımcı olan sosyal bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Okulların bu görevlerini yerine getirebilmeleri için değer eğitimine yer vermeleri gerekmektedir (Şimşir ve Dilmaç, 2019, s. 1116).

Toplumların temelini sağlıklı bir şekilde oluşturmak için ortak değerlere ve bu değerleri nesilden nesile aktarmaya ihtiyacımız vardır. Değerleri aktarmada eğitim önemli bir işleve sahiptir. Toplumların varlıklarını sürdürebilmesi için değerler büyük bir önem taşımaktadır. Sosyal bilgiler toplumu konu alan bir ders olmasından dolayı değerleri aktarmada önemli bir yere sahiptir (Kan, 2010, s. 138). Kişiler başta aile ve yakın çevreleri olmak üzere daha sonra da okullarda toplumsal hayatı devam ettirmek için gerekli olan bilgi, yetenek, tecrübe, tutum, davranış ve becerileri edinmektedir (Doğanay, 2009, s. 230). Bu davranış özelliklerini öğrencilere kazandırma açısından Sosyal bilgiler dersi önem kazanmaktadır. Ancak sosyal bilgiler dersinin kendine özgü bir yapı ve işleyişinin olduğu gözden kaçırılmamalıdır.

Bu yönüyle sosyal bilgiler, bir eğitim programıdır. Sosyal bilgiler amaçlarını demokratik toplumumuzda varlığını sürdüren sorumluluğunu bilen vatandaşlardan, içeriğini sosyal bilimlerin ana hatlarından alan ve hayat boyu karşısına çıkacak vatandaşlık yeteneklerini uygulayan bir eğitim programıdır. Temel Sosyal bilgiler programının içeriğini: Tarih, coğrafya, sosyoloji, psikoloji, felsefe, antropoloji vb. disiplinlerin ürettikleri bilgilerden yapılan seçmeler oluşturmaktadır. Sosyal bilgiler bilgisini üretemediği için bir disiplin değil, bir çalışma alanıdır. Bilgi üretmek yerine, sosyal bilimlerden ilke, genelleme ve kuramları alıp kendi amaçlarına hizmet için kullanır (Tanrıöğen, 2007, s. 13).

Değerler, şimdiye kadar genel eğitim ve sosyal bilgiler eğitimi içinde hak ettiği öneme sahip olamamıştır. Oysaki eğitimin katkılarıyla ileri seviyeye taşınıp olgunlaştırılması gereken önemli bir alandır. “Değerler Eğitimi” 2005 yılında yapılan değişikliklerle programlarda yer almıştır. 2005 yılı program değişikliği sonrası hayata

geçirilen sosyal bilgiler programında değerlere ve değerler eğitiminin ziyadesiyle önemsendiği gözle görülür şekilde fark edilmektedir. Genelde eğitimin, özelde ise sosyal bilgiler eğitiminin bazı sorumlulukları vardır. Bu sorumluluklar: Bireylere demokratik değer, tutum ve inançlar geliştirme, var olan değerlerinin farkına varma ve bu değerlerin diğer bireylerle ve sosyal ortamlarıyla etkileşimlerini nasıl etkilediğinin farkında olmalarına destek sunmalıdır (Doğanay, 2009, s. 225). Kan (2010, s. 138-145), sosyal bilgiler dersinin farklı kültürleri ve yaşam hikâyelerini anlatması tarihsel içeriklere ve farklı konuları barındırması sebebiyle değer eğitiminin aktarılması açısından önemli olduğuna dikkat çekmektedir. Ülkemizde değer eğitimi ile ilgili çalışmaların çoğunluğunun hayat bilgisi dersi ve sosyal bilgiler dersleri içeriğinde olduğu ilköğretim birinci kademe okullarının öğretim programları incelendiğinde görülmektedir. Sosyal bilgiler dersinin değer eğitimini aktarmada en etkili bir ders olduğu görülmektedir (Yarar Kaptan, 2015, s. 25). Bu nedenle ilkokul sosyal bilgiler dersi kapsamında verilen değerler eğitimi önemlidir. Çünkü hem amaç hem de içerik bağlamında birbirini tamamlayan ve eğitim durumlarıyla da desteklenen bir yapı içermektedir.

2.7. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerler

Ülkemizde öğretim programları oluşturulurken bazı ölçütler temel alınmıştır. Buna dayalı olarak sosyal bilgiler dersi öğretim programı da kavramların, değerlerin ve becerilerin öğretilmesi temeline göre hazırlanmıştır (Yazıcı, 2006, s. 2).

MEB (2018, s. 5) ilköğretim programında sosyal bilgiler dersi içinde değerler olgusunun önemini "Öğretim programlarının perspektifini oluşturan ilkeler toplamı olan değerlerimizin kökleri ananelerimiz, geleneklerimiz, kültürümüz, geçmişimiz ve dünümüz içinde, gövdesi ve dalları bu köklerden beslenerek bugünümüze, geleceğimize ve yarınlarımıza uzanmaktadır. Değerlerimiz temel insani özelliklerimizi oluşturmaktadır. Değerler günlük yaşantımızın rutin akışında ve karşımıza çıkan sorunlarla baş etmede eyleme geçmemizi sağlayan kudretin, sabrın ve gücün kaynağıdır. Bir toplumun geleceğinin toplumda yaşayan değerlerine sahip çıkan, değerlerin sahip olduğu yetkinlikleri kullanan bireylere bağlı olduğu unutulmamalıdır." biçiminde ifade etmektedir.Bu bağlamda ilköğretim programlarında sosyal bilgiler dersinde değerler konusunu yer almasının önemi vurgulanmaktadır.

MEB (2018, s. 9) Sosyal bilgiler dersi öğretim programında değerler konusuna yer vererek değerleri 18 değer olarak belirlenmiştir. Değer adlarının yer aldığı tablolaştırılarak aşağıda yer alan Tablo 2.2'de verilmiştir.

Tablo 2.2

İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerler

1. Adalet	10. Estetik
2. Aile birliğine önem verme	11. Eşitlik
3. Bağımsızlık	12. Özgürlük
4. Barış	13. Saygı
5. Bilimsellik	14. Sevgi
6. Çalışkanlık	15. Sorumluluk
7. Dayanışma	16. Tasarruf
8. Duyarlılık	17. Vatanseverlik
9. Dürüstlük	18. Yardımseverlik

Görüldüğü gibi sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında on sekiz değerden söz edildiği görülmektedir. Buna göre ilköğretim sosyal bilgiler dersi kapsamında bu değerlerin öğrencilere kazandırılması gerekmektedir. Sosyal bilgiler dersi öğretim programında dördüncü sınıf kazanımlarında değerler ile ilgili açıklamalar da yer almaktadır. Konu bağlamında kazanılması istenen değerler aşağıda yer almaktadır (MEB, 2018, s.16):

Birey ve Toplum: Saygı ve sorumluluk gibi değerlerle kanıt kullanma, zaman ve kronolojiyi algılama ile empati kurma gibi becerilerin öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır.

Kültür ve Miras: Aile birliğine önem verme, kültürel mirasa duyarlılık ve vatanseverlik gibi değerlerle kanıt kullanma, zaman ve kronolojiyi algılama ile değişim ve sürekliliği algılama gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır,

İnsanlar, Yerler ve Çevreler: Doğal çevreye duyarlılık değeriyle mekânı algılama, harita kullanma, konum analizi, tablo, grafik, diyagram çizme ve yorumlama gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır,

Bilim, Teknoloji ve Toplum: Bilimsellik ve doğal çevreye duyarlılık gibi değerlerle değişim ve yenilikçilik gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır.

Üretim, Dağıtım ve Tüketim: Sorumluluk ve tasarruf gibi değerlerle öz denetim, karar verme ve finansal okuryazarlık gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır.

Etkin Vatandaşlık: Sorumluluk ve bağımsızlık gibi değerlerle iş birliği, sosyal katılım ve karar verme gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır,

Küresel Bağlantılar: Kültürel mirasa duyarlılık ve saygı gibi değerlerle araştırma ve empati gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır (MEB, 2018, s.16)

Yukarıda verilen dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersi öğrenme alanında konular içerisinde yer alan değerlerin, öğrencilerin okuryazarlık, algılama, karar verme, empati kurma, değişim ve yenilikçilik gibi becerilerinin gelişimine katkı sağladığı görülmektedir. Bu açıdan öğretim programlarında yer alan değerler, öğrencilerin bilişsel anlamda becerilerinin gelişimi açısından önem kazanmaktır. Dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında doğrudan verilen değerler konu kazanımları; öğrenme alanı, ünite ve doğrudan verilecek değerler açısından aşağıda Tablo 2.3'te verilmiştir:

Tablo 2.3

Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Doğrudan Kazandırılacak Değerler

Öğrenme Alanı	**Doğrudan Verilecek Değer**
Birey ve Toplum	Saygı
	Sorumluluk
Kültür ve Miras	Aile birliğine önem verme
	Kültürel mirasa Duyarlılık
	Vatanseverlik
İnsanlar, Yerler, Çevreler	Doğal çevreye duyarlılık
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Sorumluluk
	Tasarruf
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Bilimsellik
	Doğal Çevreye Duyarlılık
Etkin Vatandaşlık	Sorumluluk
	Bağımsızlık
Küresel Bağlantılar	Kültürel mirasa Duyarlılık

Tablodan da anlaşıldığı gibi dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersinde öğrenme alanında kazanılması beklenen değerler içinde en çok, sorumluluk, duyarlılık, aile birliğine önem, vatanseverlik, saygı, bağımsızlık ve tasarruf gibi kök değerlerden

bahsedilmiştir. Oğuz Haçat ve Demir (2020, s. 4443) sosyal bilgiler ders kitaplarını değerler yönüyle inceledikleri çalışmalarında dördüncü sınıf Sosyal bilgiler ders kitabında daha çok sorumluluk ve duyarlılık değerlerine yer verildiğini tespit etmiştir. Taş (2022, s. 455) yaptığı çalışmada, sosyal bilgiler ders kitabında daha çok sorumluluk, duyarlılık ve vatanseverlik değerlerinin yer aldığı; bu değerleri sırasıyla saygı, sevgi, yardımseverlik, dayanışma, tasarruf, özgürlük, çalışkanlık, aile birliğine önem verme, eşitlik, bağımsızlık, dürüstlük, barış, bilimsellik, adalet ve estetik değerlerinin takip ettiğini belirlemiştir. Kuş, Merey ve Karatekin'in (2013, s. 183) dördüncü sınıf sosyal bilgiler ders kitabında en fazla yer alan değerlerin vatanseverlik, duyarlılık, sorumluluk, sevgi ve dayanışma değerleri olduğu sonucuna varmıştır. Tüm bunlar ışığında farklı araştırma sonuçlarından bağımsız olarak ilkokul sosyal bilgiler dersi kapsamında "Saygı, Sorumluluk, Aile birliğine önem verme, Kültürel mirasa Duyarlılık, Vatanseverlik, Doğal çevreye duyarlılık, Sorumluluk, Tasarruf, Bilimsellik, Doğal Çevreye Duyarlılık, Bağımsızlık" değerlerine odaklanıldığı görülmektedir.

2.8. Değerler Eğitimi İle İlgili Yapılan Araştırmalar

Bu bölümde değerler eğitimi ile ilgili yapılan çalışmalar, yurt içinde yapılan çalışmalar ve yurt dışında yapılan çalışmalar alt başlıklarında aşağıda detaylı bir şekilde verilmiştir.

2.8.1. Yurtiçinde yapılan çalışmalar

Dilmaç (1999, s. 86) ilköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerine, ahlaki olgunluk düzeylerinin gelişmesi için değerler eğitimi vermeyi ve ahlaki olgunluk ölçeği ile bu programın ne derece etki ettiğini göstermek maksadıyla yaptığı çalışmasında, bu programın, öğrencilerin ahlaki olgunluk düzeyinin gelişmesine katkıda bulunduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu bağlamda insani değerler eğitiminin zorunlu bir ders olarak okutulması, programın hayatın her alanının bir parçası olarak verilmesi, ayrıca her öğretmenin bu konuda ilk elden hizmet içi eğitim almaları gerektiği vurgulanmıştır.

Akbaş'ın (2004, s. 7), Türk Milli Eğitim Sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim ikinci kademedeki gerçekleşme derecesini belirlemeyi amaçladığı araştırmada, araştırma kapsamına alınan ilköğretim okullarında görevli öğretmenlerin değer öğretiminde çoğunlukla öğretmenin merkezde olduğu ve öğretmenlerin sözel iletişime dayalı etkinlikler kullandıkları sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca öğretmenlerin okulda verilen değerlerin aile ve çevrede yeterince pekiştirilmediği, okul ve aile arasında

işbirliği olmadığı ve okul ile ailede verilen değerlerin çatışabildiği yönünde görüş belirttikleri sonucuna ulaşmıştır.

Can (2008, s. 5) sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin görüşlerini belirlemeyi amaçladığı araştırmada, öğretmenlerin değerler açısından en çok sorumluluk sahibi olmaya ilişkin etkinlikler düzenledikleri, yani verilen sorumluluğa hangi bilinç düzeyinde uyduklarını; telkin, rol model olma, empati kurma, kendini başkasının yerine koyabilme gibi değerlerin üzerinde durdukları sonucuna ulaşmıştır.

Tepecik (2008, s. 3) sosyal bilgiler dersinde sorumluluk değerinin edinimine ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemeyi amaçladığı çalışmasında okulda verilen sorumluluk değeri eğitiminin öğretmenler tarafından kıymetli görüldüğü sonucuna ulaşmıştır. Öte yandan öğretmenlerin ödevleri; değerleri verirken, hem değerlendirme hem de etkinlik aracı olarak kullandıkları ve öğretmenlerin çoğunluğunun öğrenci gözlemlerini önemli bir değerlendirme aracı olarak kullandıklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenler geleneksel değerlendirme yollarına neden başvurduklarını da alternatif değerlendirme yöntemlerinin farkında olduklarını ancak bunu uygulamanın zaman alacağı kanısında oldukları ve kendilerine iş yükü getirdiklerinden dolayı tercih etmedikleri sonuçlar arasında yer almaktadır.

Baydar (2009, s. 5) ilköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında belirlenen değerlerin kazanım seviyeleri ve bu süre zarfında ortaya çıkan problemlerin belirlenmesinin amaçladığı araştırmasında, öğretmenlerin öğrencilerin değer ediniminde yeterli olmadıkları ve bunun ailelerin öğrenim durumlarından kaynaklı olabileceği yönünde görüş ortaya koydukları belirlenmiştir. Sosyoekonomik düzeyin alt ve üst olması öğrencilerin değer kazanımına bazen olumlu bazen de olumsuz yönde etki ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Uçar (2009, s. 6) çalışmasında, ilköğretim sosyal bilgiler dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersi öğretim programındaki değerlerin kazanım düzeyleri açısından görüşlerini belirlemeyi amaçladığı araştırmada, dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin mevcut programdaki kazanımları yeterli görmedikleri ve öğretmenlerin programda değerlerle ilgili kazanımlara daha çok yer verilmesini istedikleri sonucuna ulaşmıştır. Öğretmenlerin mesleki kıdemlerine göre değerlere yönelik görüşlerinin incelenmesinde sosyal bilgiler programında değerlerle ilgili kazanımların var olan duruma yönelik görüşleri arasında anlamlı bir fark olmadığı, fakat öğretmenlerin

programda değerlerle ilgili kazanımların olması istenen duruma yönelik görüşlerinin mesleki kıdeme göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir.

Kurtdede Fidan'ın (2009, s. 1) değer öğretimi hakkındaki görüşleri belirlenmeye çalıştığı araştırmada; değerlerin öğretimi sürecinde öğrencilerin aktif olması gerektiği, öğretmenlerin örnek, yol gösterici ve rehber olması gerektiği, ailelerin değer öğretiminde yadsınamaz bir öneme sahip olduğu, özellikle sosyal medyanın değer öğretiminde çok fazla olumsuz etki yarattığı ve değerlerin de bilgi kadar önemli olduğu sonuçlarına ulaşmıştır.

Yıldırım (2009, s. 165) sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik görüşlerini alarak öğretmenlerin değerlerin edindirilmesi ile ilgili fikir ve deneyimlerini betimlemeyi amaçladığı çalışmasında, öğretmenlerin öğrencilere kazandırması gereken değerler arasında "vatanseverlik" değerini önemsedikleri, vatanını kollayan koruyan bireylerin benmerkezcilikten uzak, ülkenin menfaatini gözeten bireyler olarak yetiştiklerini, değer eğitiminin öncelikle ailede başlaması gerektiğini ve bu süre zarfında aile bireylerinin üzerine düşen görevleri yerine getirmeleri ve sonrasında okul aracılığıyla sistematik ve planlı olarak değerlerin öğrencilere kazandırılacağını ifade ettiklerini belirtmiştir. Ayrıca, öğretmenlerin değerler eğitimi sürecinde ailenin yetersizliği ve sosyal çevrenin olumsuz etkilerinden kaynaklanan birçok sorunla karşılaştıklarını ifade ettiklerini belirlenmiştir.

Yalar (2010, s. 8), ilköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programında değerler eğitiminin mevcut durumunu belirleme ve öğretmenler için bir program modülü geliştirmeyi amaçladığı araştırmada, öğretmenlerin özellikle teknolojik araçların barındırdığı uygun olmayan, şiddet, kötü alışkanlık edindirme ve ahlaki yobazlık gibi yayınların değerler eğitimini öğretme sürecinde olumsuzluk yarattığı düşüncesinde olduklarını belirtmiştir. Ayrıca öğretmenlerin okulda öğretilen ve pekiştirilen değerlerle aile ortamında öğretilen değerler arasında çelişki ve çatışma olduğu görüşlerine de yer verdikleri görülmüştür.

Yiğittir (2009, s. 7) ilköğretim dördüncü ve beşinci sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programındaki değerlerden rastgele seçilen değerlerin kazanılma seviyesini ve farklı değişkenlerin değerlerin kazanılmasındaki etkisini belirlemeyi amaçladığı araştırmada, dördüncü ve beşinci sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programındaki değerlerin edinilme seviyesi ile öğrencilerin kız ya da erkek olma durumları arasında kız öğrencilerin lehine anlamlı bir farklılık olduğu, kız öğrencilerin bu değerlere daha duyarlı

olduğu sonucuna ulaşmıştır. Öğretmenlerin görüşme formunda verdikleri cevapların içerik analizinde ise değerler eğitimine sosyal bilgiler dersi öğretim programı içerisinde yer verilmesini olumlu buldukları, kullanılan kaynak kitaplarında değer eğitimine gerektiği kadar yer verilmediğini düşündükleri ve değerler eğitimi etkinliklerine daha fazla yer verilmesinin öğrenci açısından daha verimli olacağına inandıkları, ünitelerde doğrudan verilmek üzere seçilen değerlerin olumlu olduğunu ve doğru tespit edildiğini düşündükleri, değer eğitimi sonrası öğrencilerde olumlu davranış değişiklikleri gözledikleri ve bundan dolayı öğretmenlerin değer eğitimiyle ilgili farklı istek ve beklentileri olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Çengelci (2010, s. 4) ilköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminin nasıl gerçekleştirilmesi gerektiğinin araştırıldığı çalışmada, sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminin çok verimli bir şekilde gerçeklemesi adına okul, öğretmen, aile ve çevrenin koordineli bir şekilde beraber hareket edip var olan problemlerin giderilmesine yönelik çalışmalar yapılması gerektiği ve bu şekilde paydaşların amaca daha kısa ve verimli yoldan ulaşılabileceği ifade etmiştir. Böylelikle daha etkili bir değerler eğitimin sağlanabileceği vurgulanmıştır.

Başçı (2012, s. 4), beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde değer eğitiminin öğretmen görüşlerine göre incelediği araştırmasında, öğretmenlerin değer kavramını kültürel mirasın devamını sürdürmek için bir bağ gibi gördükleri; edindirilmesini önemli buldukları değerlerin; sorumluluk, dürüstlük, sevgi, saygı olduğu; değerler açısından yaşanan sorunların başında, okulda verilen değerler eğitimin ailede devamının sağlanmadığını, öğretmenlerin değerler eğitiminde öğrencilere rehberlik etmesi gerektiği ve öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi öğretim programını değer eğitimi bağlamında yeterli görmedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Varol (2013, s. 5) sosyal bilgiler dersindeki değerler eğitimi uygulaması bağlamında öğretmenlerin bu konudaki çalışmaları hangi yöntem teknik ve yaklaşımlara göre yaptığı ve kazandırılan değerlerin nasıl ölçüldüğünü belirlemek için yaptığı çalışmada, sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerlerin edinimini sağlamak amacıyla en fazla değer açıklama yöntemini kullandıkları, telkin yaklaşımını ise en az kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca sosyal bilgiler dersi öğretmenlerinin değerlerin öğretiminde rol model olmanın önemli olduğu görüşünü benimsedikleri ifade edilmiştir.

Nalçacı ve Beldağ'ın (2015, s. 67) ilköğretim dördüncü ve beşinci sınıf sosyal bilgiler dersindeki değerlerin kazandırılmasına ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemek

amacıyla ilköğretim dört ve beşinci sınıfta görev yapan 15 öğretmenle yaptıkları çalışmada, öğretmenlerin değer kazanımına etki eden önemli faktörlerin başında ailenin geldiğini, bu bağlamda aileleri değerler eğitimi ile ilgili bilgilendirmenin gerekliliği üzerinde durulması gerektiğini ifade ettiklerini belirtmişlerdir. Değer kazandırmada dini ve milli bayramlarımızın da çok etkili bir yere sahip olduğu; dini bayramlarla eski örf ve adetlerin devamlılığının sağlanacağı, milli bayramlarla da vatan sevgisinin, vatana olan bağlılığın artacağı inancı ile vatan sevgisi değerinin kazandırılması gerektiği ve ayrıca sosyal bilgiler dersi öğretim programındaki bilgi yoğunluğunun değer kazanımına olumsuz etki ettiği görüşünde oldukları belirlenmiştir.

Batmaca (2016, s. 8) dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersinde yer alan değerlerin öğretimi açısından sınıf öğretmenlerinin görüşlerini ortaya koymayı amaçladığı araştırmada, öğretmenlerin değerler eğitimi etkinliklerinde en çok sorumluluk değerine önem verdikleri sonucuna ulaşmıştır. Değer öğretiminde ise en çok anlatım ve örnek olay yöntemlerini kullandıkları ve değerlerin öğretim sürecinde ve etkinlik planlamalarında atasözlerine ve deyimlere yüksek oranda yer verdikleri görülmüştür.

Gürhan (2017, s. 3), ilkokullarda uygulanan değerler eğitimi uygulamalarının sınıf öğretmenleri ve okul eğitiminin bakış açısını değerlendirerek ortaya koymayı amaçladığı araştırmada elde ettiği sonuçlarda sınıf öğretmenlerinin Selçuklu Değerler Projesi'nin (SEDEP) öğrencileri bilinçlendirdiği ve öğrencilerin hoşgörü, cömertlik, saygı, sevgi, işbirliği, sabır, sorumluluk ve temizlik gibi değerleri etkinliklerle öğrendiklerini belirttikleri sonucuna ulaşmıştır. Araştırma sonucunda SEDEP uygulanmaya başladıktan sonra öğrencilerin davranışlarında olumlu yönde ciddi değişiklikler olduğu, ayrıca öğrencilerin değer ediniminde uygulamaya dayalı olarak birbirleriyle yarıştıkları görülmüştür. Böylece okul ikliminin değiştiği, öğrencilerin kazanması gereken insani değerleri kazandığı, bu durumdan öğretmen ve velilerin memnun olduğu vurgulanmıştır. Öğretmenlerin SEDEP'in öğrencilerin saygılı, temiz, iyiliksever, cömert, sevecen, sabırlı ve sorumluluk sahibi bireyler olmaları için ortaya çıkmış güzel bir proje olduğunu vurguladıkları ve bu değerlerin hepsini değil, sadece birini kazansalar bile önemli bir gelişme olduğu görüşünde birleştikleri anlaşılmıştır.

Memişoğlu (2017, s. 6), değerler eğitimine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini belirlemeyi amaçladığı araştırmada, öğretmenlerin değer kavramının tanımlanmasını farklı şekillerde yaptığı, çoğunlukla soru-cevap ve anlatım tekniğini kullandıkları sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca öğretmenlerin derslerde çoğunlukla demokratik değerlere yer verdiği, bilimselliğe ise görece daha az yer verdiği görülmüştür.

Araştırmada öğretmenlerin değerler eğitiminde karşılaşılan sorunları aile, idare, ders kitabı, program ve medyadan kaynaklı sorunlar olarak ifade ettikleri belirtilmiştir.

Eren (2018, s. 9) okul öncesinde değerler eğitimini öğretmen görüşleri (öğrenci, veli ve program) çerçevesinde belirlemeyi amaçladığı araştırmada, okul öncesinde değerler eğitiminin önemli olmasına karşın eğitim programında değerler eğitimine ilişkin etkinliklerin yeterli olmadığı, velilerin değerler eğitimi açısından bilinçlendirilmesi gerektiği, MEB programının bu doğrultu da ileri seviyeye taşınması gerekliliği tespit edilmiştir. Veliler de okulda verilen değerler eğitimine çok fazla önem verilmediği görüşünü ileri sürmüşlerdir. Öğretmenler sevgi, saygı, paylaşım değerine öncelik verirlerken, veliler (aileler) de evde problem çözmeye ve davranış kazandırmaya dönük değer öğretilmesini talep etmişlerdir. Araştırma sonucunda öğretmenlerin genelinin sosyal program hakkında bilgi sahibi oldukları ve ilgili alanda yapılan akademik çalışmaları takip ettikleri tespit edilmiştir.

Demir (2018, s. 4), hayat bilgisi dersinde değerler eğitimini değer öğretimi yaklaşımına göre incelediği araştırmada hayat bilgisi dersinde değer öğretimi yaklaşımlarının sorumluluk değerini edindirmeye olan etkisini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin istenilen sorumluluklara ulaştığı ve beklenen amaca ulaşıldığı belirlenmiştir. Araştırmada hayat bilgisi dersinde yer alan sorumluluk değerinin değer aktarma yaklaşımı ile kazandırılabildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Gözel (2018, s. 8), hayat bilgisi dersi öğretim programının değerler eğitimi açısından öğretmen görüşleriyle değerlendirilmesi amaçlı araştırmada, öğretmenlerin görev yaptıkları okullarda sosyo-ekonomik düzey ne olursa olsun değer öğretimine vurgu yapılarak değerlerin kazandırılabileceğine inandıkları; değerleri toplumla bir olmayı amaçlayan yardımcı araç olarak gördükleri belirlenmiştir. Araştırmada katılımcıların büyük bölümünün yenilenen hayat bilgisi dersi ilköğretim programlarındaki değerler eğitiminin işlevi hakkında olumlu görüşe sahip oldukları anlaşılmaktadır. Yine araştırmanın katılımcıları öğrenme-öğretme sürecinde değerin konusu, programdaki yeri ve gerçek hayattaki uygulama şekillerini esas alarak değerleri farklı yaklaşım, yöntem ve tekniklerle öğrettiklerini belirtmişlerdir. Katılımcılar değerlerin kazandırılması sürecinde en çok aile olmak üzere, yönetici, öğretmen, çevre, kitle iletişim araçları vb. gibi paydaşların oldukça etkili olduğunu vurguladıkları bu nedenle değer öğretiminin okullarda öğretmenlerin sorumluluğu altında sadece belirli derslerle sınırlı kalmayıp tüm paydaşların da bu sürece dâhil edilmesi gerekliliğini belirttikleri görülmüştür.

Yediyıldız'ın (2019, s. 8) değerler eğitimi ve uygulamaları açısından yöneticilerin görüşlerini ortaya koymak amacıyla yaptığı araştırmada, eğitim yöneticilerinin değer eğitimine ilişkin yeterlilik algılarına göre en çok okul dışı çevreyi düzenlemede en az da karar verme ve planlama noktasında eksik oldukları sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca cinsiyete göre kadın yöneticilerin erkek yöneticilere oranla değerler eğitimi yeterlilik algılarının daha düşük olduğu bulunmuştur. Okullarda verilen değer eğitiminin çeşitlilik gösterdiği ve öğrencilerin başarılarına zemin oluşturduğu, öğrencilerde çevre duyarlılığı bilincini geliştirdiği ve etrafındaki insanlara da bu bilinci aşıladığı, yöneticilerin tutum ve davranışlarının öğrencilere olumlu ve ya olumsuz olarak yansıdığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

2.8.2. Yurtdışında yapılan çalışmalar

Harris (1991, s. 130) iki ortaokulda değerler eğitimi stratejilerinin araştırılmasını amaçladığı araştırmasında değerler eğitiminde başarının; öncelikle bu konuda yetkin öğretmenlere ve bununla birlikte kültürel bağlamda birbirlerini destekleyen, her durumda dayanışma içinde olan ve onları yönlendiren güçlü bir kültürel bağlama ve bireyleri destekleyen, her zaman arkalarında duran, onları yönlendiren liderlik uygulamalarına bağlı olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Revell (2002, s. 421) Chicago'nun Amerikan devlet okullarındaki değerler eğitimini araştırdığı çalışmasında, okullarda değişik akranlarla ve farkı okullardaki çocuklarla vatandaşlık, Amerika vatandaşlığı ve Amerikan olma ile ilgili düşüncelerini ifade etmeyi amaçlayan görüşmeler yapmıştır. Araştırmaya bağlı olarak okullarda eğitim programları, öğretim davranışları ve öğretim araçlarının yakın olmasına istinaden öğrencilerin değerler eğitimine olan ilgisi okul türüne göre farklılıklar gösterdiği sonucuna ulaşmıştır. Çocukların sorulara verdiği cevaplar ile gittikleri okul türü arasında bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Çocukların kendilerini rahatça ifade edebildikleri sınıf ortamının gerekliliği de araştırmadan elde edilen bulgular arasındadır.

Johannson (2002, S. 203) yaptığı çalışmada, okul öncesi dönemde öğretmenlerin değerleri edindirmede nasıl davrandıkları, hangi teknikleri kullandıklarını belirlemeyi hedeflediği araştırmasında, öğrencilerin değerleri hangi yöntemlerle edindiklerini ortaya koyan düşüncelerle, değişik etik değerleri içselleştirmiş öğrenci düşüncelerinin ilgili olduğu; öğretmenlerin empati, farklı görüşleri anlama, modellemeler yapma, doğru davranışların pekiştirilmesinde ödülleri kullanılma yoluyla ahlaki değerlerin kazanılmasını sağladıkları sonuçlarına ulaşmıştır. Öğretmenlerin olumlu davranışların

pekiştirilmesi için verilen ödüllerin çok etkili olduğu görüşünü savundukları gözlemlemiştir.

Thornberg (2008, s. 1791) öğretmenlerin uzmanlık becerilerini ve değerler eğitimine yönelik uygulamalarını ortaya koymayı amaçladığı araştırmasında, öğretmenlerin değerler eğitimine ilişkin mesleki bilgi yetersizliği olduğu sonucuna ulaşmıştır. Öğretmenlerin değer öğretimini herhangi bir plan ve program yapmaksızın gerçekleştirdiği, içeriği plansız biçimde verdiği, değerler eğitimine özgü bir programın olmadığı ve bu yüzden değerler eğitiminin kazandırılmasının öğretmenlerin sahip olduğu değer algısına göre şekillendiği sonucuna ulaşmıştır. Değerler eğitimine özgü bir programın olmamasından dolayı öğretmenin inisiyatifine bırakılan değerler eğitimi bilgi eksikliği sebebiyle aktarılırken bazı sorunları da beraberinde getirdiği tespit edilmiştir.

Leming'in (2006, s. 147) değerler eğitimi yaklaşımlarının öğretim programı üzerindeki etkililiğini belirlemeyi amaçladığı çalışmasında değerlerin ifade edilmesi ve ahlaki gelişim olmak üzere iki boyutu incelenmiştir. Çalışma sonuçlarında değerlerin açık ve anlaşılır bir şekilde ortaya çıkarılma konusunda yapılan çalışmaların, öğretim programı çalışmaları bağlamında çok güvenilir olmadığı ya da hiç güvenilir olmadığı yönünde sonuçlara ulaşmıştır. Bu sonucun da bazı sorunlara neden olduğu ifade edilmiştir.

Schwartz (2012, s. 3) temel insanı değerlere bakışını ortaya koyan kültürler arası çalışmasında, değerlerin kültürel açıdan önemini ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Araştırmada elde ettiği sonuçlarda bireylerde değerlerin önem sırasının aynı olmadığı, temel değerler kuramının her toplum açısından geçerli olduğu, değerlerde var olan önemin ise farklılık gösterdiği sonuçlarına ulaşmıştır. Buna göre kişilerin değer öncelikleri farklı olsa da temel değer kuramları tüm toplumlar için geçerli olduğu ifade edilmiştir.

Pudelko ve Boon (2014, s. 12) öğretmenlerin sınıf ortamındaki amaçları ile değerler arasındaki ilişki durumunu ifade etmeyi amaçladıkları araştırmalarında, araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğunun öğrencilerde akademik amaçlardan çok sosyal amaçlar geliştirmek istedikleri sonucuna ulaşmışlardır. Sosyal amaçlardan yoksun kişilerin akademik anlamda başarıyı yakalayamadıklarını, bunların birbiriyle paralel ilerleme kaydettikleri vurgulanmıştır.

Kaur (2015, s. 21) çocuğun ahlaki açıdan değerler eğitimini sorumluluk bağlamında incelemeyi amaçladığı araştırmasında, çocuklara verilecek değer eğitiminin sadece okulda öğretilmesinin yeterli olmadığı, ailelerin de çocukları değer açısından

eğitmelerinin etik açıdan önemli olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu bağlamda değerler eğitimi ile sorumluğun ortak değerler olduğu ifade edilmiştir.

Lisievici ve Andronie (2016, s. 400) değer açıklama tekniğinin ne derece etkili olduğu anlamında öğretmen algılarını ortaya koyma, geleneksel Romen eğitimine istinaden, öğretmenlerin güdülenmelerini ve öğrencilerin ahlaki eğitimi güçlendirme çalışmalarına iştirak etme derecelerini ortaya koymayı amaçladığı çalışmalarında, öğretmenlerin değer açıklama teknikleri konusunda yetkin oldukları ve bunun sonucunda teknikleri uygulamada başarılı oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Öğretmenlerin aldıkları eğitim ile programları öğrenciye etkin şekilde uygulayıp başarı elde ettikleri vurgulanmıştır.

Nart'ın (2017, s. 77) değerler eğitimi ile müzik eğitiminin birbiriyle olan ilişkisi ve kültürel değerlerin öğrenciye öğretilmesine ilişkin yapmış oldukları çalışmada, müzik eğitimi ile değerler eğitiminin birincil işlevinin ortak kültürel değerlerin öğretilmesi olduğu, bireylerin kişiliklerini ve toplumsal hayatı olumlu açıdan değiştirmeye etki ettiği sonuçlarını elde etmişlerdir. Sosyal hayatı olumlu yönde etkileyen müzik eğitimi ve değer eğitimi birlikte harmanlanınca çocuk üzerinde çok olumlu etkiler bıraktığı tespit edilmiştir. Ayrıca değerler eğitiminde müzik eğitiminin olumlu etki ettiği ifade edilmiştir. Sonuç olarak müzik eğitimi sayesinde hem toplumsal hem de bireysel değerlerin kolay bir şekilde aktarılabileceği vurgulanmıştır.

Yapılan araştırmalar değer eğitiminin öğretim programlarında yer almasının önemli olduğunu göstermektedir. Değerlerin öğrencilerin hem düşünceleri hem de davranışları üzerinde olumlu etkisi vardır. Değer önceliği herkes için farklı olsa da temel değerlerin her toplumda genel geçer olduğu, ancak değer algılarının da birbirlerinden farklı olduğu anlaşılmaktadır. Değer eğitiminin başarısının da başta aile ve yakın çevre olmak üzere, değer konusunda yetkin öğretmenler ile kültürel bağlar ve bireyleri yönlendiren liderlik uygulamalarına bağlı olduğu söylenebilir. Tüm bunların yanı sıra öğretmenlerin kullandıkları yöntem ve teknikler, öğrencinin yaşadığı çevrede yüzleştiği değer algısı ile okulda verilen değer eğitiminin tutarlı olması değer eğitiminin pekişmesinde son derece önemlidir. Değer eğitiminde mesleki yetersizlik, öğretim programlarının bilinçsiz şekilde öğrenciye aktarılması ve değer bunalımı yaratan kişisel, sosyal, kültürel vb. olumsuz etkiler değer eğitiminin yaşadığı temel krizleri oluşturmaktadır. Bu nedenle toplumsal ve eğitimsel mutabakatın oluşturulması ve paylaşılması önemli görülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. Yöntem

Bu bölümde araştırma yöntemine ilişkin olarak araştırma deseni, çalışma grubu veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin çözümlenmesinden söz edilmiştir.

3.1. Araştırma Deseni

Bu çalışmanın araştırma yöntemi nitel araştırmadır. Nitel araştırma tekniklerinin doğal ortama uyum sağlaması, algıların ortaya konmasını sağlaması, araştırma deseninde esnekliğinin olması ve özelden genele giden bir analize sahip olması önemli özelliklerindendir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 30). Bu araştırmada da dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersinde yürütülen değerler eğitimine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin farklı alt problemlere göre belirlenmesi amaçlandığından olgubilim deseni benimsenmiştir. Çünkü Creswell (2014, s. 5) olgubilimsel (fenomenolojik) araştırmayı bireylerin bir olguya ilişkin deneyimlerini anlamlandıran araştırma türü olarak tanımlamıştır. Bu nedenle dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersinde yer alan değerlerin öğrenme ve öğretme sürecinde nasıl gerçekleştirildiği, dördüncü sınıf okutan öğretmenlerin, değerler eğitimini nasıl gerçekleştirdikleri ve bu süreçte yaşanan sorunlara ilişkin görüşleri ve önerileri detaylı olarak incelendiğinden bu araştırmada olgubilim deseninin kullanılması uygun görülmüştür.

2.2. Katılımcı Grubu

Araştırmanın katılımcı grubunu Diyarbakır ili Bağlar ilçe merkezinde MEB'de görev yapan ve dördüncü sınıf okutan 55 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Öğretmenlerin kişisel bilgilerinin gizli tutulacağı okul müdürleri, idareciler ve öğretmenlere söylenerek katılımcı grubu oluşturulmuştur. Bu bağlamda araştırmanın çalışma grubuna ait betimsel bilgilerde katılımcıların isim ve soy isimleri yer almadan cinsiyet, yaş, mesleki kıdem, eğitim durumları ve görev yaptıkları yer başlıkları altında ele alınmıştır. Öğretmenlere ders saati dışında uygulanmıştır.

Çalışma grubuna ait betimsel bilgilerin yer aldığı demografik bilgiler tablo haline getirilerek demografik bilgiler sayı olarak belirlenmiştir. Demografik bilgilerin yer aldığı tablo aşağıda Tablo 3.1'de verilmiştir.

Tablo 3.1

Katılımcıların Demografik Bilgileri

		N
Cinsiyet	Kadın	30
	Erkek	25
Yaş	20-29 yıl	8
	30-39 yıl	20
	40-49 yıl	12
	50-59 yıl	15
Mesleki Kıdem	0-5 yıl	10
	6-10 yıl	12
	11-15 yıl	15
	16-20 yıl	13
	20^{++}	5
Eğitim Durumları	Eğitim Fakültesi	48
	Eğitim Enstitüsü	3
	Diğer	4
Görev Yaptıkları Yer	İlçe Merkezi	52
	Merkez Köy	3

Tablo 4'te görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğretmenlerin 30'u kadın, 25'i erkektir. Öğretmenlerin yaş aralıkları 20-29 arasında 8, 30-39 arasında 20, 40-49 arasında 12 ve 50-59 arasında 15 öğretmen olarak dağılmaktadır. Öğretmenleri mesleki kıdemlerine bakıldığında da 0-5 yıl hizmeti olan 10, 6-10 yıl hizmeti olan 12, 11-15 yıl hizmeti olan 15, 16-20 yıl hizmeti olan 13 ve 20 yıl ve üzeri hizmeti olan 5 öğretmenin olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin mezuniyet durumlarına bakıldığında ağırlıklı olarak eğitim fakültesi (48) mezunu oldukları ve çoğunlukla ilçe merkezinde (52) görev yaptıkları anlaşılmaktadır.

2.3. Araştırmanın Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri, nitel veri toplama araçları kullanılarak toplanmaya çalışılmıştır. Nitel verilerin toplanması amacıyla öğretmenlerin görüşlerini almak için "değer eğitimi yarı yapılandırılmış görüşme formu" geliştirilmiştir. İki bölümden oluşan görüşme formunda birinci bölümde sınıf öğretmenlerinin mesleki ve demografik özelliklerine ilişkin 6 adet soru yer almaktadır (Cinsiyet, yaş, meslekteki toplam çalışma süresi, eğitim durumu, görev yapılan yer, mezun olunan fakülte). İkinci bölümde ise dördüncü sınıf okutan sınıf öğretmenlerinin dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersinde gerçekleştirilen değer eğitimine ilişkin görüşlerini belirlemeyi amaçlayan ve 5 maddeden

oluşan görüşme soruları yer almaktadır. Görüşme formu EK 1'de yer almaktadır. Görüşme formu araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Bu kapsamda öncelikle sekiz sorudan oluşan taslak görüşme formu oluşturulmuş ve oluşturulan form araştırmanın amacı bağlamında değerlendirmeleri amacıyla değer eğitimi alanında, sınıf öğretmenliği alanında ve dil öğretimi alanında çalışan üç uzmanın görüşüne sunulmuştur. Gelen görüşler doğrultusunda soru sayısı altıya düşürülmüştür. Altı sorudan oluşan form anlaşılırlık ve kapsam bakımından değerlendirmek üzere araştırma kapsamında olmayan üç sınıf öğretmeninin görüşüne sunulmuş ve araştırmacı tarafından pilot görüşme yapılmıştır. Buradan elde edilen deneyim sonucunda işlevsel olmayan bir sorunun daha görüşme formundan çıkartılmasına karar verilmiştir. Bu süreçlerin sonunda beş maddeden oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu son şeklini almış ve kullanıma hazır hale gelmiştir.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmada nitel verilerin toplanmasında, olgubilim çalışması doğrultusunda sosyal bilgiler dersinde yer alan değerlerin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme, araştırmada cevabı aranan sorular çerçevesinde ilgili kişilerden veri toplama şeklinde ifade edilebilir (Büyüköztürk, 2006, s. 112). Araştırmada görüşme yapılacak katılımcıların belirlenmesinde de kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Bunda araştırmacının kendisinin de bir sınıf öğretmeni olması ve Diyarbakır/Bağlar ilçesinde görev yapıyor olması etkili olmuştur. Çünkü kolay ulaşılabilir durum örnekleme, yakın çevrede bulunan, ulaşılması kolay veya elde mevcut olan aynı zamanda da araştırmaya katılmak isteyen bireyler üzerinde yapılan örneklemdir (Erkuş, 2012, s. 138). Araştırmanın veri toplama süreci gerekli kurum ve kuruluşlardan gerekli izinler (Ek-2) alındıktan sonra gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında araştırmaya katkı sağlamak isteyen gönüllü katılımcılarla onların derslerinin olmadığı ve araştırmacı ile birlikte kararlaştırdıkları uygun gün ve saatlerde, yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler 06.05.2022-02.06.2022 tarihleri arasında gerçekleştirilmiş ve ortalama 9 dakika civarında sürmüştür. Ancak görüşme süresi katılımcı bazı öğretmenlerle 19-22 dakikayı bulmuştur (Ö50 ile 22 dakika, Ö21 ile 20 dakika, Ö36 19 dakika görüşme yapılmıştır).Yapılan görüşmeler en uzun Ö50 ile 22 dakika iken en az görüşme Ö10 ile 3 dakika sürmüştür.

Araştırmaya katkı sağlayacak katılımcılarla görüşmeye başlamadan önce araştırmacı, okul idaresi ve çalışmaya katılacak öğretmenlerle tanışıp katılımcılara araştırmanın öneminden ve hedefinden bahsetmiş, çalışma konusunda kendilerini bilgilendirerek sorularını yanıtlamıştır. Katılımcı öğretmenlere araştırmada verecekleri cevapların mutlak suretle gizli tutulacağı, bu araştırmanın dışında farklı amaçlarla kullanılmayacağı söylenerek görüşme esnasında ses kayıt cihazından yararlanılacağı belirtilmiş ve katılımcıların rızalarına dayalı olarak yazılı veya sözlü onamları alınmıştır.

Araştırmanın verilerini toplamak amacıyla yapılan görüşmelerin detaylarına ilişkin bilgiler Tablo 3.2'de verilmiştir.

Tablo 3.2
Görüşmelerin Yapıldığı Yer, Tarih ve süre

Katılımcı	Görüşme Tarihi	Görüşme Süresi (Dk.)	Görüşme Yeri
Ö1	06/05/2022	12	Sınıf
Ö2	06/05/2022	10	Sınıf
Ö3	06/05/2022	8	Sınıf
Ö4	06/05/2022	6	Sınıf
Ö5	06/05/2022	7	Sınıf
Ö6	06/05/2022	10	Sınıf
Ö7	06/05/2022	8	Sınıf
Ö8	06/05/2022	6	Sınıf
Ö9	06/05/2022	5	Sınıf
Ö10	06/05/2022	3	Sınıf
Ö11	07/05/2022	9	Öğretmenler odası
Ö12	07/05/2022	16	Öğretmenler odası
Ö13	07/05/2022	6	Öğretmenler odası
Ö14	07/05/2022	7	Öğretmenler odası
Ö15	07/05/2022	7	Öğretmenler odası
Ö16	08/05/2022	11	Sınıf
Ö17	08/05/2022	9	Sınıf
Ö18	08/05/2022	8	Sınıf
Ö19	08/05/2022	9	Sınıf
Ö20	08/05/2022	6	Sınıf
Ö21	08/05/2022	20	Sınıf
Ö22	08/05/2022	8	Sınıf
Ö23	08/05/2022	9	Sınıf
Ö24	08/05/2022	6	Sınıf
Ö25	08/05/2022	20	Sınıf
Ö26	09/05/2022	6	Öğretmenler odası
Ö27	09/05/2022	7	Öğretmenler odası
Ö28	09/05/2022	8	Öğretmenler odası
Ö29	10/05/2022	9	Öğretmenler odası
Ö30	10/05/2022	15	Müdür odası

Tablo 3.2 (Devam)
Görüşmelerin Yapıldığı Yer, Tarih ve süre

Ö31	10/05/2022	14	Müdür odası
Ö32	13/05/2022	5	Öğretmenler odası
Ö33	13/05/2022	7	Öğretmenler odası
Ö34	14/05/2022	8	Sınıf
Ö35	14/05/2022	14	Sınıf
Ö36	16/05/2022	19	Öğretmenler odası
Ö37	16/05/2022	4	Öğretmenler odası
Ö38	16/05/2022	8	Öğretmenler odası
Ö39	16/05/2022	9	Öğretmenler odası
Ö40	17/05/2022	6	Sınıf
Ö41	17/05/2022	5	Sınıf
Ö42	17/05/2022	10	Sınıf
Ö43	20/05/2022	19	Öğretmenler odası
Ö44	20/05/2022	12	Öğretmenler odası
Ö45	20/05/2022	5	Öğretmenler odası
Ö46	22/05/2022	9	Sınıf
Ö47	22/05/2022	8	Sınıf
Ö48	22/052022	8	Sınıf
Ö49	22/05/2022	15	Sınıf
Ö50	27/05/2022	22	Müdür odası
Ö51	27/05/2022	5	Müdür odası
Ö52	27/05/2022	11	Müdür odası
Ö53	02/06/2022	4	Sınıf
Ö54	02/06/2022	8	Sınıf
Ö55	02/06/2022	8	Sınıf

Görüşmeler okul yöneticilerin destekleri ve öğretmenlerin katkılarıyla hafta içi öğretmenlerin müsait oldukları zaman dilimine göre ayarlanarak gerçekleştirilmiştir. Bazı günlerde 3, bazı günlerde 4, bazı günlerde 2, bazı günlerde ise 1 katılımcıyla görüşme yapılabilmiştir. Yapılan görüşmelerin süreleri 3 ila 22 dakika arasında değişiklik göstermektedir. Araştırmaya katılan 55 katılımcı ile toplam 493 dakika görüşme yapılmış olup görüşmeler öğretmenlerin görev yaptıkları okullarda sınıf, müdür odası, öğretmenler odası gibi mekânlarda gerçekleştirilmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında toplanan verilerin analizinde katılımcı öğretmenlerin görüşleri herhangi bir değişiklik yapılmadan bilgisayar ortamına aktarılarak yapılan görüşmeler öncelikle transkript edilmiştir. Görüşmeler görüşmenin yapıldığı gün ve saat dilimi dikkate alınarak kronolojik olarak yazıya aktarılmıştır. Araştırmaya katılan

öğretmenlerin kimlikleri deşifre olmaması için "Ö1, Ö2, Ö3..." biçiminde kodlanmıştır. Verilerin analizinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Betimsel analiz, çeşitli veri toplama teknikleriyle elde edilen verilerin önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesini ve yorumlanmasını içeren bir nitel veri analizi türüdür (Yıldırım ve Şimşek, 2012, s. 112). Bu araştırmada da görüşme soruları ana temalar olarak kabul edilmiş ve çözümlemeler de bu temalara uygun olarak yapılmıştır.

3.6. Çalışmanın Geçerlik ve Güvenirliği

Tüm araştırmalarda en önemli unsurlardan biri araştırmanın geçerlik ve güvenirliğinin nasıl sağlandığıdır. Bu nedenle bu araştırmada da araştırmanın planlanmasından uygulanma sürecine, çözümlenmesinden raporlanmasına kadar olan tüm aşamalarda bilimsel araştırma süreci etik ilkeler titizlikle uygulanmış ve tüm süreç ayrıntılarıyla açıklanmıştır. Çalışmanın geçerlik ve güvenirliğine ilişkin yapılanlar şöyle açıklanabilir:

Nitel araştırmaların sonuçlara yönelik inandırıcılığı artırmak ve verilerin yorumlamalarını yanlış anlaşılması algısını en aza indirgemek için araştırmanın tüm süreçlerine ve nitel araştırma yöntemleri konusunda uzman bir diğer araştırmacı tarafından çalışmanın belirli açılardan incelenmesi önerilmektedir (Creswell, 2012, s.23). Bu nedenle bu çalışmada da değerler konusunda öğretmen görüşlerini belirleme amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturulurken alan uzmanlarının görüşlerine sunulmuş ve gelen öneriler doğrultusunda yapılan düzenlemelerle uygulamaya hazır hale getirilmiştir. Ayrıca araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir örnekleme kullanılmış olmasına rağmen araştırmacılar gönüllülük esasına göre rastgele olarak seçilmiştir. Verilerin çözümlenmesinde her araştırmacı hem de tez danışmanı verileri ayrı ayrı değerlendirmişlerdir. Böylelikle katılımcıların değerler konusundaki görüşlerinin belirlenmesinde araştırmacı ve alan uzmanı arasındaki kodlama uyumuna bakılmıştır. Her iki kodlama arasında uyumlu olan kodların sayısının uyumlu olan ve olmayanların sayılarının toplamına bölünerek ve sonrada 100 ile çarpılarak kodlama güvenirliğinin sağlanması amaçlanmıştır. Bu hesaplama sonucunda %80 oranında bir tutarlılık hesaplanmıştır. Elde edilen bu sonuca göre, %70 üzerinde bir tutarlılığın (Miles ve Huberman, 2015, s. 33) sağlanmış olması oluşturulan kategorilerin ve kodlamanın güvenilir olduğu biçiminde yorumlanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. Bulgular

Bu bölümde sırasıyla, dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimine ilişkin sınıf öğretmenlerinin, insanların sosyal yaşamda değerler konusunda sahip olması gereken yeterliklere ilişkin görüşleri, sosyal bilgiler dersinde yer alan değerler konusunun önemine ilişkin görüşleri, değerler eğitimiyle ilgili kazanımlara ilişkin görüşleri, değerlerin öğretimini nasıl yaptıklarına ilişkin görüşleri, değerlerin öğretiminde yaşadıklarına ilişkin görüşleri ve değerlerin öğretimine dönük öneriler temalarına yer verilmiştir.

4.1. Sınıf öğretmenlerinin, sosyal yaşamda insanların değerler konusunda sahip olması gereken yeterliklere ilişkin görüşleri

Dördüncü sınıf öğretmenlerinin, sosyal yaşamda insanların değerler konusunda sahip olması gereken yeterlikler bağlamında görüşleri nelerdir? sorusuna verdiği cevaplara ilişkin bulgular Tablo 4.1'de verilmiştir.

Tablo 4.1

Sosyal Yaşamda Öğrencilerin Değerler Konusunda Sahip Olması Gereken Yeterlilikler

Sosyal yaşamda öğrencilerin değerler konusunda sahip olması gereken yeterliklere ilişkin öğretmen görüşleri	**f**
Toplum İçinde Yer Edinme	35
Sevgi	25
Dürüstlük	20
Vatansever	15
Adil Olmak	5

Tabloda görüldüğü gibi sınıf öğretmenlerin, sosyal yaşamda öğrencilerin değerler konusunda sahip olması gereken yeterlikler bağlamında öngördükleri değerlerin çok çeşitli olduğu görülmektedir. En yüksek frekansla toplum içinde yer edinme (f=35) yakın bir frekans değerlerde sevgi (f=25) ve dürüstlük (20) değerleri gelmektedir. Daha az

değinilen değerler olarak, vatanseverlik (f=15) ve adil olma (f=8) değerler olduğu görülmektedir.

Bu doğrultuda, öğretmenlerin sosyal yaşamda insanların değerler konusunda sahip olması gereken yeterlikler ile ilgili ifade edişlerinde dikkat çekici görüşler bulgularda yer almaktadır. Bu görüşler, toplum içinde yer edinme konusunda Ö11 "*Sağlıklı toplumların oluşturulabilmesi için insanların sahip olması gereken değer algıları olmalıdır. Çünkü insanlar yalnız kalmamak için toplumla beraber yaşar. Bu yüzden insanlar hem kendi haklarını hem de başkalarının haklarına saygılı olacak şekilde değerlere sahip olmalıdır."* görüşünü belirtirken Ö5 *"Etik ve ahlak kuralları farklılıklara saygı göstermek, bulunduğu toplum içinde yaşayan insanlara sevgi ile yaklaşmanın yeterli değerler olduğunu düşünüyorum.*" ifadesiyle sevgi ve saygının önemini vurgulamışlardır. Sevgi konusunda Ö41 düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir: *"Sevgi evrensel bir değerdir. Öncelikle ailede verilmesi gereken bir kavramdır. Sevgi değerini kazanan birey saygı değerini de kazanır."* Ö6 ise *"İnsan sevgisi, doğa sevgisi öğrencilere kazandırmak evrensel olmakla beraber vatan sevgisi aile sevgisi arkadaş sevgisi gibi özel değerleri kazandırmak da önemlidir. "*ifadelerini kullanarak sevginin her türlüsünün önemli ve kıymetli olduğuna vurgu yapmıştır. Dürüstlük konusuna yönelik Ö32 *"Dürüstlük değeri temelinin ailede atıldığı ve okullarda devam eden çok kıymetli bir değerdir. Dürüst olmayan bireylerin toplumda kabul görmesi çok düşük bir ihtimaldir, Dürüstlük insanlarda olması gereken olmadığı takdirde toplum tarafından dışlanan insanlar olarak karşımıza çıkmaktadır."* görüşünü belirtirken dürüstlük değerinin önemine dikkat çekmiştir. Vatanseverlik konusunda Ö19 *"Bu vatan hepimizin. Din, dil, ırk ayrımı gözetmeksizin vatanımızı hep beraber korumalı ve birlik beraberlik içinde yaşamalıyız."* derken, Ö29 *"Öğrencilerin okul ortamında vatanseverlik kavramını benimsemeleri için panoyu bayrak ve ülkenin güzelliklerini yansıtan görsellerle donatıyorum. Vatansever, ahlaklı, başkalarının haklarına saygılı öğrenciler yetiştirmek amaçlarımdan biridir."* şeklinde vatanseverlik konusundaki düşüncelerini belirtmiştir. Adil olmayla ilgili Ö35 *"Her öğrenci eşit haklara sahip olduğunu bilmelidir. Adil olan merhametli ve vicdanlı bireylerin yetiştirilmesi en önde gelen sorumluluklarımızdandır diye düşünüyorum."* ifadeleriyle adil olmanın önemine vurgu yapmıştır.

4.2. Sınıf öğretmenlerinin dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersinde yer alan değerler konusunun önemine ilişkin görüşleri

Sınıf öğretmenlerinin dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersinde yer alan değerler konusunun önemine ilişkin görüşleri nelerdir? sorusuna verdiği cevaplara ilişkin bulgular Tablo 4.2'de verilmiştir.

Tablo 4.2

Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan Değerlerin Önem Sırası

Sınıf öğretmenlerinin Sosyal bilgiler dersinde yer alan değerlerin önem sırasına ilişkin görüşleri	**f**
Sorumluluk	35
Başkalarına Saygı	25
Vatanseverlik	20
Aile Birliğine Önem	5
Tasarruf	4

Sosyal bilgiler dersinde yer alan değerlerin önemine ilişkin öğretmen görüşleri incelendiğinde, en yüksek frekansın sorumluluk (f=35) değerine ait alt temada toplandığı tespit edilmiştir. Bu doğrultuda öğretmen görüşlerine ilişkin ifadelerde Ö21 *"...Sorumluluk duygusunu öğrenci davranışlarına entegre etmek önemlidir. Sorumluluk duygusuna sahip öğrenci hem kendi sorumluluğunu hem de arkadaşlarına karşı sorumluluklarını bilir, ayrıca derslere ve verilen ödevlere ilişkin sorumluluklarını bilir."* görüşünü belirtirken sorumluluğun arkadaş ilişkilerine etkisine dair Ö38 *"....Sosyal bilgiler dersinde yer alan değerler, öğrencilerde sorumluluk bilinci geliştirme bakımından önemlidir. Sorumluluk bilincine sahip öğrenciler sosyal hayata daha çabuk alışıyorlar ve arkadaşlık ilişkilerine olumlu etkileri olmaktadır..."* görüşünü belirtmiştir. İkinci yüksek frekansla başkalarına saygı (f=25) değerinin öğretmenler tarafından benimsendiği görülmektedir. Öğretmenler başkalarına saygı değerinin eğitimin evrenselliğine işaret ettiğine ve birlik-beraberliği sağlayacağına, öğrencilerin de ilerde adil ve dürüst birer birey olacaklarına dikkat çekmişlerdir. Bu doğrultudaki öğretmen görüşlerine ilişkin ifadelerde Ö11:*"... Başkalarının haklarına saygı önemli bir değer bence. Çünkü insan yalnız değil ve toplum içerisinde yaşayan varlıktır. Bu yüzden kendi haklarını korurken başkalarının haklarına da saygılı olmayı öğrenmelidir."* demiştir.

Ö44 *"...Öğrenciler birlikte yaşamayı öğrenmeleri için saygı kavramının öğrenmeleri şarttır."* ifadelerini kullanırken Ö45 *"Öğrenciler çok tahammülsüz ve bu yüzden sürekli kavga halindeler, bu yüzden saygı kavramını onlara empoze etmemiz gereklidir."* ifadelerinde bulunmuştur. Yakın değerde yüksek frekansla vatanseverlik (f=20) gibi milli bir değerlerin önemli olduğu biçiminde görüş bildirmişlerdir. Vatan sevgisi değerinin önemine ilişkin Ö4 *"Vatan sevgisinde aynı vatanı paylaşmanın verdiği birliktelik duygusu oluşumunda insanların birbirini ve vatanını sevmesi önemli bir olgudur."* görüşlerine yer verirken Ö50 *"Dini, dili ırkı ne olursa olsun bu vatan hepimizin ve bu vatana sahip çıkmalıyız, çünkü biz bu topraklarda beraber yaşıyoruz."* ifadelerini kullanarak vatan sevgisinin bağlayıcı olduğuna vurgu yapmıştır. Ö5 de *"Vatan sevgisi değerini kazanan öğrenciler hem okula aitliği hem de birlik beraberliğin önemini daha iyi bilir."* sözleriyle millet olarak birlik olmaya vesile olunacağına vurgu yaparken Ö16 *"Vatanını, bayrağını seven her toplum daima ayakta kalır diye düşünüyorum."* ifadeleriyle vatanseverlik duygusu sayesinde toplumun var olacağına vurgu yaptığı belirlenmiştir.

4.3. Sınıf öğretmenleri dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersinde değerlerin öğretimini nasıl yapmaktadırlar?

Sınıf öğretmenleri sosyal bilgiler dersinde yer alan değerlerin öğretimini nasıl yapmaktadırlar? sorusuna verdiği cevaplara ilişkin bulgular Tablo 4.3'te verilmiştir.

Tablo 4.3

Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan Değerlerin Öğretiminde Kullanılan Yöntem ve Teknikler

Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde kullanılan yöntem ve teknikler	**f**
Drama yaptırma	25
Tartışma konusu açma	20
Kitap okutma	18
Video İzletme	12
Kompozisyon yazdırma	7
Gezi Düzenleme	5

Tabloda görüldüğü gibi öğretmenlerin değerlerin öğretiminde tercih ettikleri yol, yöntem ve etkinliklerin çok çeşitli olduğu görülmektedir En yüksek frekansla drama

(f=25) yakın bir frekans değerinde tartışma konusu açma (f=20) ve kitap okutma(18) gelmektedir. Bunun yanı sıra video izletme (f=12) ve kompozisyon yazdırma (f=7) yapılan etkinlikler arasında yer almaktadır. En az yaptırılan etkinlik ise gezi düzenleme (f=5) etkinliğidir. Bu doğrultuda, öğretmenlerin değerler öğretimine ilişkin sosyal bilgiler dersinde kullandıkları drama, kompozisyon yazdırma, tartışma konusu açma ve kitap okutma etkinliklerini ifadelerine şöyle yansımaktadır.

Bu görüşler; drama yaptırma etkinliğinin etkililiği konusunda Ö52 *"...Drama dikkat konusunda uzun süre etki bırakıyor. Böylelikle değeri öğrenci davranışında olumlu etkisini gözlemleyebiliyoruz. Ayrıca bu şekilde dersler daha zevkli hale geliyor"* görüşünü belirtirken Ö13 *"...değerler konusuna değindiğimde daha çok drama etkinliği yaptırıyorum, bu şekilde öğrenciler düşüncelerini konu bağlamında daha rahat ifade edebilmektedirler. Bazen de konu bazında öykü anlatıp üzerinde tartışıyoruz"* ifadelerini kullanarak drama yaptırmanın öğrencinin kendisini daha iyi ifade etmesine yardımcı olduğu vurgusunu yapmıştır. Tartışma etkinliğinde Ö13 *"...Önce kısa hikâyeler üzerinden tartışma konusu açarak öğrencilerin değerler konusunda düşünerek öğrenmelerini sağlarım. Tartışarak doğruya ulaşmaya çalışırız "*ifadelerini kullanmıştır. Ö33 ise *"... Değerler somut olmadığından konuya uygun bir öykü öğrencinin kazanması gereken değeri somut olarak görmesi sağlanılır diye düşünüyorum*" görüşüyle değeri öyküyle somutlaştırdığını ifade etmiştir. Kitap okutma etkinliğinde *"Haftada bir ders saati okuma etkinliği yapıyoruz. Öğrencileri sosyal bilgiler dersindeki konular bağlamında hikâye veya roman okumaları yönünde kitap getirmelerini sağlıyoruz, böylece değerler konusunda öğrenciler daha çok bilinçlenmiş oluyor"* görüşünü ifade eden Ö17 de kitap okumanın önemine vurgu yapmıştır. Daha az frekansta yapılan kompozisyon yazdırma ve gezi düzenleme etkinliklerinde öğretmenler görüşlerinde Ö2 *'...Sorumluluk duygusu hakkında hangi sorumlulukları üstlenebilirsiniz şeklinde bir soru sorarak öğrencilere konu hakkında kompozisyon yazdırma mesela sorumluluk duygusunu kazandırmada etkili olduğunu düşünüyorum. Bu şekilde farklı konularda bu tür etkinlikleri yaptırıyorum'* demiştir. Ö40 ise "*...Öğrenciler konuşmaktan çok, yazılı şekilde düşüncelerini ifade edebiliyorlar. Örneğin doğa ve çevre konusunda öğrencilere çevrenizde neler kompozisyon şeklinde yazın dediğimde, öğrenciler çevrede gördükleri güzellikleri yazmaya başlıyorlar. Bu öğrenciler için hem eğlenceli hem de doğaya olan ilgilerini artırıyor. Tabi sınıf dışı etkinlik olarak doğa yürüyüşü yaptırmak isterdik ama bunun için müfredatta bir plan olmadığı için yapamıyoruz"* ifadeleriyle görüş belirtirken

Ö24 gezi düzenleme etkinliğinde *"...Yılda bir defa da olsa bir müze veya tarihi bir yer gezme etkinliği yapıyoruz*" görüşüyle gezi düzenleme etkinliğine çok az yer yer verildiğini açıkça belirtmiştir.

4.4. Sınıf öğretmenleri dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersinde yer alan değerlerin öğretimini gerçekleştirirken ne tür sorunlar yaşamaktadırlar?

Sınıf öğretmenlerinin dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersinde yer alan değerlerin öğretimini gerçekleştirirken ne tür sorunlar yaşamaktadırlar? sorusuna verdiği cevaplara ilişkin bulgular Tablo 4.4'te verilmiştir.

Tablo 4.4

Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan Değerlerin Öğretiminde Yaşanan Sorunlar

Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde yer alan değerlerin öğretiminde yaşadıkları sorunları	**f**
Aileden kaynaklanan sorunlar	45
Sosyal Medyanın olumsuz etkileri	30
Okulun fiziki koşullarının yetersizliği	5
Değer eğitimine yeterli zamanın ayrılmayışı	5

Değerlerin öğretiminde karşılaşılan sorunlara ilişkin öğretmenlerin farklı görüşlerde olmasına karşın ortak görüş olarak en yüksek frekansta aileden kaynaklanan sorunlar (f= 45) olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda, öğretmenlerin görüşlerine ilişkin bulgularda Ö9 *"Değer eğitiminde aile, veli toplantılarında bile tam olarak gelmiyorlar. Okulda ve sınıf içinde Problem yaratan öğrencilerin aileleri hiç okula gelmiyor ve bu konuda ilgisiz olmaları öğrencilerin kazanması gereken değerler bağlamında sonuca ulaşmayı güçleştiriyo*r. *İlgisiz davranıyorlar. "* ifadeleriyle özellikle sorunlu öğrencilerin ailelerinin ilgisizliğini ortaya koymaya çalışırken Ö29 *"Ailenin çocukla yakından ilgilenmesi lazım çünkü değer eğitimi ailede başlayıp okulda devam eden bir eğitimdir. Aile, değer eğitimi konusunda çok duyarsız bu yüzden okulda öğretilenler evde davranışa dönüştürülemiyor. Öncelikle aileler bu konuda bilinçlendirilmelidir"* görüşleriyle ailelerin ilgilenmemesi durumunda okulda verilen değerlerin davranışa dönüşmesinde

sıkıntı yaşadıklarını belirtmiştir. Ö1*"...Aile işbirliği ile gerçekleştirilemeyen değerler kazanımı pek kalıcı olmuyor. Okuldan aldığı kazanımı evde sürdüremediğinden öğrenci davranışlarında etkisini göremiyoruz...."* görüşünü ifade etmiştir. Ö19 ise *"Aileler, çocuğun davranış bazında nasıl yetiştiğini önemsemiyor sadece ders bazında başarı durumunu merak ediyor..."* görüşüyle ailelerin sadece akademik başarıya odaklandığını belirtmek istemiştir. Diğer bir önemli sorun da yüksek frekansla sosyal medyanın olumsuz etkileri (f=30) yer almaktadır. Öğretmen görüşlerinde dikkat çekici bulgularda ise Ö15*"Televizyon programları ve diziler ve internet ortamında şiddet içeren sosyal platformların olumsuz etkileri var. Öğrenciler televizyon programları ve dizilerde geçen temaları kendi gerçek yaşamında örnek alıyorlar. Her öğrencide cep telefonu bulunmakta ve internet desteğiyle her türlü sitelere erişebiliyorlar. Bu konuda ailelerin dikkatli olması gerekiyor"* ifadesiyle ailelerin dikkatli olması gerektiğine vurgu yapmıştır. *"Sosyal medyada yer alan tiktokerlar, fenomenler, yani kısaca sosyal medya ünlüleri çoğu zaman gerçek dışı davranışlar sergileyerek öğrencileri yanlış yönlendirmektedirler"* ifadelerini kullanan Ö10 ise yine aileleri internetin zararlarına karşı dikkatli olmaları uyarısında bulunmaya çalışmıştır.

4.5. Sınıf öğretmenlerinin dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersinde değerlerin öğretimi konusundaki önerileri nelerdir?

Sınıf öğretmenlerinin dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersinde yer alan değerlerin öğretimi konusundaki önerileri nelerdir? sorusuna verdiği cevaplara ilişkin bulgular Tablo 4.5'te verilmiştir.

Tablo 4.5

Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan Değerlerin Öğretimine İlişkin Öneriler

Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde yer alan değerlerin öğretimine ilişkin önerileri	**f**
Okul Aile işbirliği	48
Öğrenci ve velileri sosyal medya hakkında bilinçlendirme	36
Okulun fiziki koşullarının iyileştirilmesi	5

Değerlerin öğretimine ilişkin araştırmaya katılan öğretmenlerin önerileri incelendiğinde en yüksek frekansın okul aile işbirliği (f=48) alt temasındaki bulgularda

yer aldığı görülmektedir. Bu doğrultuda, öğretmenlerin görüşlerine ilişkin bulgularda Ö52 *"...Değerlerin kazanılmasında öğrenci ailelerine önemli sorumluluklar düşmektedir. Aileler okul yönetimi ve öğretmenlerle diyalog halinde olmalıdırlar* "ifadesini kullanmıştır. Ö22 ise *"...Aile sadece öğrencinin akademik başarısını öğrenmek için okula gelmemeli, davranışları da önemsemelidir*" ifadesiyle davranışsal değişimleri de önemsemelidir vurgusu yapmıştır. Bir başka yüksek alt tema olarak öğrenci ve velileri sosyal medya konusunda bilinçlendirme olarak sunulan öneriler bağlamında ulaşılan bulgularda Ö13*"İlk önce aileler için sosyal medyanın olumsuz yönlerine farkındalık yaratmak için seminerler düzenlenmeli, bununla birlikte öğrenciler için de bilinçlendirilmesi önemlidir ve böylece medyanın olumsuz etkilerinden çocukları korunmuş oluruz."* görüşünü belirtirken, Ö15 ise *"Teknolojinin hayatımızın bir parçası olduğu gerçeği yadsınamaz. Bu yüzden çocukların olumsuz medya yayınlarından uzak tutulmasını sağlamak hem öğretmen hem de ailelerin sorumluluğudur. Bu bağlamda bilinçlendirme seminerleri yapılması öğrenci yararına olacaktır."* ifadeleriyle bilinçlendirme seminerlerine vurgu yapmıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. Sonuç Tartışma ve Öneriler

Bu bölümde bu çalışmanın araştırma bulgularından elde edilen sonuçlar, sonuç ve tartışma ile öneriler alt başlıklarında detaylı olarak açıklanmıştır.

5.1. Sonuç ve Tartışma

Dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersinde yürütülen değerler eğitimine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerini belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada, öğretmenlerle yapılan görüşmeler sonucunda ulaşılan sonuçlar alanyazınla ilişkilendirilerek tartışılmaya çalışılmıştır.

Öğretmenler öğrencilerin sosyal yaşamda toplum içinde yer edinme, dürüstlük, vatan sevgisi ve adil olma gibi değerlere sahip olması gerektiğini düşünmektedirler. Sınıf öğretmenlerinin bu anlamda görüşleri, sosyal bilimler alanına Znaniecki'nin çalışmalarıyla kazandırılan değerler kavramı, bu alanda bireylerin kendilerinden beklenen, arzu edilen ve çoğunluk tarafından kabul gören tutumları sergilenmesi anlamında benimsenen bir ölçüyü ifade ettiği (Aydın, 2003, s. 122) söylenebilir. Ayrıca sınıf öğretmenlerinin evrensel değerler olarak kabul edilen dürüstlük sevgi ve adil olma değerlerini benimsemeleri ve milli değerler içerisinde yer alan vatanseverlik konusunda duyarlı olmaları inanç çerçevesinde oluşan değerler olarak bireylerin olay ve olgular karşısındaki ortaya koyduğu öznel ve genel davranışlar (Şahin, 2019, s. 27) sergiledikleri ve bireyin veya sosyal grubun kabul ettiği standartlar, inançlar ya da moral ilkeleri (Collins, 1991, s. 1694) ölçülerine uygun değerleri önemsedikleri düşüncesine doğrulamaktadır. Nitekim Özen (2012, s. 170-171), birey temelli felsefe yaklaşımlarında insanın yapıp ettiklerinin tamamının değer olarak tanımlandığı ve kişiden topluma uzanan evrensel boyutlarıyla ele alındığını savunmaktadır. Bu bağlamda mevcut çalışma sonuçlarına göre öğretmen görüşlerinin toplum içerisinde etkililiğinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Öğretmenlerin dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersinde yer alan değerlerin öğretiminde en çok tercih ettikleri etkinlikler çeşitlilik göstermekle beraber, öğretmenlerin çoğunluğunun değerlerin öğretiminde drama etkinliği yaptırdıkları, tartışma konusu açtıkları, kitap okuttukları, kompozisyon yazdırdıkları ve gezi düzenledikleri görülmektedir. Araştırmada elde edilen bu sonucun alan yazınla da

örtüştüğü görülmektedir. Nitekim alanyazın da öğretmenlerin değerler öğretiminde en çok sırasıyla yaratıcı drama, soru cevap şeklinde tartışma, gözlem, eleştirel yaklaşım, görsel materyal (Başçı, 2012, s. 5; Can, 2008, s. 5; Yiğittir, 2009, s. 7) kullandıklarını göstermektedir.

Sosyal bilgiler dersinde yer alan değerlerin önemine ilişkin öğretmen görüşleri incelendiğinde, öğretmenlerin en çok sırasıyla sorumluluk, başkalarına saygı ve vatanseverlik değerlerinin kazandırılmasını önemli görmektedirler. Alanyazında da benzer sonuçlara rastlanmıştır. Nitekim Tepecik (2008, s. 3) yaptığı araştırma sonucunda, öğretmenlerin sorumluluk değeri eğitiminin önemli olduğunu belirttikleri sonucuna ulaşmıştır. Nalçacı ve Beldağ'ın (2015, s. 67) yaptıkları araştırmalarda da öğretmenlerin dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersinde öğretilmesini öncelikli gördükleri değerlerin saygı ve vatanseverlik değerleri olduğu görülmektedir. Bu bağlamda öğretmenlerin önemsediği değerler farklılıklar gösterse de saygı ve vatanseverlik gibi bazı ortak değerler üzerinde de durdukları söylenebilir.

Sosyal bilgiler dersinde değerlerin öğretiminde karşılaşılan sorunlara ilişkin öğretmenlerin farklı görüşleri olmasına karşın aileden kaynaklanan sorunlar üzerinde görüş birliğine vardıkları görülmektedir. Doğanay (2009, s. 225) da araştırmasında, öğretmenlerin çocukların ilk ve temel eğitimi aileden aldıklarını onlar için modelin aile olduğunu ifade ettiklerini belirtmiştir. Yine bu çalışmada öğretmenler ikinci büyük sorun olarak sosyal medyanın olumsuz etkilerine vurgu yapmışlardır. Bu sonucun da alan yazındaki bazı çalışmaların sonuçlarıyla örtüştüğü görülmektedir. Nitekim (Akbaş, 2004, s. 7; Başçı, 2012, s. 5; Baydar, 2009, s. 5; Kurtdede Fidan, 2009, s. 1; Yıldırım, 2009, s. 165; Yiğittir, 2009, s. 7)'in çalışmalarında da değerler öğretiminde öğrencilerin bu değerleri kazanmasını olumsuz etkileyen sorunların başında aile ve sosyal medyanın olumsuz etkilerinin olduğu ifade edilmektedir.

Çalışmaya katılan öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde yer alan değerlerin öğretimine ilişkin önerilerinin başında okul aile işbirliği, öğrenci ve ailelerin sosyal medya hakkında bilinçlendirmelerinin geldiği görülmüştür. Akbaş (2004) da okulda verilen değerlerin okul ve aile işbirliği ile desteklenip içselleştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Çengelci (2010, s. 4) de değer eğitiminde yaşanan problemlerin ve sıkıntıların başında ailenin ve toplumun değerler eğitimini yeterince benimsememesinin geldiğini bu nedenle ailelere değerler eğitimi konusunda eğitimler verilmesi gerektiğini ifade ettiği görülmektedir. Yine Nalçacı ve Beldağ (2015, s. 67) yaptıkları çalışmada öğretmenlerin

ailelerin değer eğitimi konusunda bilgilendirilmeleri/bilinçlendirilmeleri gerektiğine inandıkları ifade edilmektedir.

5.2. Öneriler

Öğretmenlerin değerler öğretiminde farklı etkinliklerden (drama, sınıf dışı gezi programları, örnek olay yöntemi vb.) yaralanabilmesi için alan uzmanlarının, sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitapları için uygulamalı etkinlikler geliştirilerek öğretmenlerin kullanımına sunulabilir.

Değerler öğretimine ilişkin öğretmenler ve öğrencilerin kullanabileceği yazılı ve görsel materyallerin genişletilmesi için alan uzmanlarının bu yönde çalışmalar yapmaları desteklenebilir.

Değerler eğitimi konusunda okul aile işbirliği sağlanmalıdır. Bunun için öğretmenler ve okul yöneticileri ailelerle düzenli olarak paylaşım toplantıları gerçekleştirebililirler.

KAYNAKÇA

Aladağ, S. (2009). *İlköğretim Sosyal Bilgiler öğretiminde değer eğitimi yaklaşımlarının öğrencilerin sorumluluk değerini kazanma düzeyine etkisi* (Yayın No. 278337) [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/

Akbaş, O. (2004). *Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim ıı. kademedeki gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi,* (Yayın No. 190366) [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/

Aydın, M. (2003). Gençliğin değerler algısı: Konya örneği, *Değerler Eğitimi Dergisi, 1*(3), 121-144. https://dergipark.org.tr/tr/pub/ded

Bakaç, E. (2013). Toplumsal değerlere yönelik algı ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması, *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 2*(4), 303-309. https://arastirmax.com/en/system/files/dergiler/116393/makaleler/2/4/

Başcı, Z. (2012). *Beşinci sınıf Sosyal Bilgiler dersinde değer eğitiminin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi: Erzurum örneği* (Yayın No. 325804) [Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/

Batmaca, M. K. (2016). *Sınıf öğretmenlerinin 4.sınıf Sosyal Bilgiler dersinde yer alan değerlerin öğretimine ilişkin görüşleri* (Yayın No. 438321) [Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/

Baydar, P. (2009). *İlköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler programında belirlenen değerlerin kazanım düzeyleri ve bu süreçte yaşanılan sorunların değerlendirilmesi* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi].

Beldağ, A., Özdemir, Ü. ve Nalçacı, A. (2017). Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlerin kazandırılmasına ilişkin veli görüşleri, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7*(2), 317-328. https://dergipark.org.tr/tr/pub/kusbd/issue/30549/322928

Bilsky, W., & Schwartz, S. H. (1994). Values and personality, *European Journal Of Personality, 8,* 163-181. https://psycnet.apa.org/doi/10.1002/per.2410080303

Bursa, S. ve Çengelci K. (2017). Türkiye ve Kanada Sosyal Bilgiler öğretim programlarının değerler eğitimi bakımından karşılaştırılması, *Anadolu Journal of Educational Sciences International,* 2(7), 338-372. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/333493

Büyüköztürk, G. (2006). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı* (14. Baskı). Pegem Akademi Yayıncılık.

Can, Ö. (2008). *Dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi].

Can, Ö ve Demirel, Ö. (2013). Dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 12*(46), 151-168. https://dergipark.org.tr/tr/pub/esosder/issue/6160/82808

Creswell, J. W. (2012). *Nitel araştırma yöntemleri beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni.* (Ed. M. Bütün, S. B. Demir, Çev. M. Bütün, S. B. Demir.) Siyasal Kitapevi.

Creswell, J.W. (2014). *Araştırma deseni.* (Çev. S. B. Demir). Eğiten kitap.

Çalışkur, A. ve Aslan, E. A. (2013). Rokeach değerler envanteri güvenirlik ve geçerlik çalışması, *The Journal of Social Sciences Institute, 16*(29), 81-105. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/853627

Çavdarcı, M. (2002). *Türkiye'de sosyal değerlerin aşınması ve kültür sömürgeciliği* (Yayın No. 116889) [Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/

Çelikkaya, H. (1996). *Fonksiyonel eğitim sosyolojisi.* Alfa Yayınları.

Çengelci, T. (2010). *İlköğretim beşinci sınıf Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitiminin gerçekleştirilmesine ilişkin bir durum çalışması* (Yayın No. 258126) [Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/

Çetin, N. ve Balanuye, Ç. (2015). Değerler ve eğitim ilişkisi üzerine kaygı, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi,* (24), 191-203. https://doi.org/10.20981/kuufefd.03311

Değirmenci, Y. (2018). Coğrafya dersi öğretim programında değerler, *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi, 7(1),* 429-450. http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v7i1.1311

Demir, F. (2018). *Değer öğretim yaklaşımlarına göre hayat bilgisi dersinde değerler eğitimi* (Yayın No. 527974) [Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/

Demirel, Ö. (2007). *Kuramdan uygulamaya program geliştirme.* Pegem Akademi Yayıncılık.

Dilmaç, B. (1999). *İlköğretim öğrencilerine insani değerler eğitiminin verilmesi ve eğitimin ahlaki olgunluk ölçeği ile sınanması* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi].

Doğanay, A. (2009). Değerler eğitimi. Cemil Öztürk (Ed.), *Sosyal Bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık eğitimi* (s. 225-256). Pegem Akademi. https://www.academia.edu/38109778/Kitap_Tanıtımı

Ekşi, H. (2003). Temel insani değerlerin kazandırılmasında bir yaklaşım: Karakter eğitimi programları, *Değerler Eğitimi Dergisi, 1*(1), 79-96. https://dergipark.org.tr/tr/pub/ded/issue/29200/312609

Eren, E. (2007). *Örgütsel davranış ve yönetim Psikolojisi.* Beta Yayınları.

Eren, E. (2018). *Okul öncesinde değerler eğitiminin program, öğretmen ve aile görüşleri açısından incelenmesi* (Yayın No. 526244) [Yüksek lisans tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/

Erkuş, S. (2012). *Okul öncesi öğretmenlerinin okul öncesi eğitim programındaki değerler eğitimine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi* (Yayın No. 357634) [Yüksek lisans tezi, Dicle Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/

Fichter, J. (1990). *Sosyoloji nedir?* (Çev. N. Çelebi). Selçuk Üniversitesi Yayınları.

Gerekten, H. (2018). *5. sınıf Türkçe ders kitabındaki atasözlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi* (Yayın No. 528943) [Yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi

Gözel, Ü. (2018). *Hayat bilgisi dersi öğretim programının değerler eğitimi açısından öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi* (Yayın No. 517653) [Yüksek lisans tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi

Gulati, S., & Pant, D. (2019). Education for values in schools, A Framework, *DEPFE*. http://www.ncert.nic.in/departments/nie/depfe/Final.pdf

Gürhan, E. (2017). *İlkokullarda uygulanan değerler eğitimi uygulamalarının yönetici ve sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre değerlendirilmesi (Konya Selçuklu Örneği)* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi].

Johansson, E. (2002). Morality in preschool ınteraction: Teachers strategies for working with children's morality. *Early child development and care, 172*(2). 203-221. https://doi.org/10.1080/03004430210887

Kan, Ç. (2010). Sosyal Bilgiler dersi ve değerler eğitimi. *Milli Eğitim Dergisi,187*,138–145. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/623579

Kabapınar, Y. ve Baysal, N. (2004). Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretimine yaşamın kendisini taşımak: Gazete haberinin kullanıldığı bir öğretimin tasarlanması ve değerlendirilmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 39*(39), 384-419. https://dergipark.org.tr/tr/pub/kuey/issue/10358/126816

Kale, N. (2008). Nasıl bir değerler eğitimi. *Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü Yayın Organı, 9*(58),10-17. https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/198.pdf

Kara, K. (2018). Türkiye'de değerler eğitimi konusunda yapılan araştırmalarda dil olgusunun değer olarak görülmemesi üzerine bir araştırma, *International Journal Of Education Technology and Scientific Researches, 6,* 126-141. https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijetsar/issue/40311/404012

Kaur, S. (2015). "Moral values ın education", IOSR *Journal Of Humanities And Social Science, 20*(3), 21-26. http://dx.doi.org/10.9790/0837- 20

Kaymakcam, R. ve Meydan, H. (2011). Din kültürü ve ahlak bilgisi programları ve öğretmenlerine göre değerler eğitimi, *Değerler Eğitimi Dergisi, 9*(21), 27-51. https://dergipark.org.tr/tr/pub/ded/issue/29179/312454

Keskin, Y. ve Öğretici, B. (2013). Sosyal Bilgiler dersinde "Duyarlılık" Değerinin Etkinlikler Yoluyla Kazandırılması: Nitel Bir Araştırma, *Değerler Eğitimi Dergisi,* 11(25), 143-181. https://dergipark.org.tr/tr/pub/ded/issue/29175/312424

Koç, R. ve Akdoğan, H. (2018) Çocuklarda değer aktarımının önemi, *The Journal of Academic Social Science Studies,1*(65), 1-16. http://dx.doi.org/10.9761/JASSS6951

Kurtdede Fidan, N. (2009). Öğretmen adaylarının değer öğretimine ilişkin görüşleri, *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi, 2*(20), 1-18. https://dergipark.org.tr/en/pub/akukeg/issue/29339/313960

Kuş, Z., Merey, Z. ve Karatekin, K. (2013). İlköğretim 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi, 11*(25), 183-214. https://dergipark.org.tr/tr/pub/ded/issue/29175/312425

Kuşdil, M. E. ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerin değer yönelimleri ve Schwartz değer kuramı, *Türk Psikoloji Dergisi*, *15*(45), 59-76. https://www.psikolog.org.tr/tr/yayinlar/dergiler/1031828/

Leming, J. (2006) .Curricular effectiveness in moral/values education: A Review of Research, *Journal of Moral Education*, 147-164. https://doi.org/10.1080/0305724810100301

Lisievici, P., & Andronie, M. (2016). Teachers assessing the effectiveness of values clarification techniques ın moral education, *Social and Behavioral Sciences*, 400-406. http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/

MEB, (2005). *İlköğretim kurumları Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı ve kılavuzu.* Ankara.

MEB, (2018). *Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı (İlkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar),* Ankara.

Meydan, H. (2014). Okulda değerler eğitiminin yeri ve değerler eğitimi yaklaşımları üzerine bir değerlendirme, *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1*(1), 93-108. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/40229

Miles, M. B., ve Huberman, A. M. (2015). *Nitel veri analizi*. (S. Akbababa Altun ve A. Ersoy Çev.). Pegem Akademi. https://depo.pegem.net/9786053181415.pdf

Nalçacı, A. ve Beldağ, A. (2015). İlköğretim 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersindeki değerlerin kazandırılması ile ilgili öğretmen görüşleri, *International Journal of Eurasia Social Sciences, 6* (21), 67-81. https://www.ijoess.com/DergiTamDetay

Nart, S. (2017). Influences of music education and values education to each other thru the transfer of cultural values, *The Journal of Academic Social Science Studies*, (61), 77-90. http://dx.doi.org/10.9761/JASSS7223

O'Connell, E.B. (2012). *Positive behavior support as character education: a nonexperimental, explanatory, cross-sectional study,* [Doctora Thesis, Seton Hall University]. https://scholarship.shu.edu/dissertations/1783/

Oğuz Haçat, S. ve Demir, F. B. (2020). Sosyal Bilgiler ders kitaplarının değerler açısından incelenmesi. *Journal of History School, 49*, 4443-4466. http://dx.doi.org/10.29228/joh.46733

Özen, Y. (2012). Değerlerin kimlik ve kişilik kazanmadaki rolü, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, *1*(4), 167-181. https://dergipark.org.tr/tr/pub/itobiad/issue/8758/109276

Özgüven, İ.E. (2003), *Psikolojik testler*, PDREM Yayınları.

Pudelko, C.E. ve Boon, H. J. (2014). Relations between teachers' classroom goals and values: A case study of high school teachers in far North Queensland, Australia.

Australian Journal of Teacher Education, 39(8), 12- 36. http://dx.doi.org/10.14221/ajte.2014v39n8.1

Revell, L. (2002). Children's responses to character education, *Educational Studiespudelko*. *4*(28), 421-431. https://doi.org/10.1080/0305569022000042426

Rokeach, M. (1973). *Nature of humanvalues.* TheFreePress. https://psycnet.apa.org/record/2011-15663-000

Sarı, O. (2013). Sosyal değerler emek ve sosyal edebiyata dair bazı düşünceler, *İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, 2*, 201-227. https://dergipark.org.tr/tr/pub/fsmia/issue/6474/85558

Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries, *Advances in Experimental Social Psychology, 25*, 1-65. http://doi.org /10.1016/S0065-2601(08)60281-6

Schwartz, S. H. (2006). "Les valeurs de base de la personne: Théorie, mesures et applications [Basic human values: Theory, measurement, and applications], *Revue Française de Sociologie*, *47*, 249-288. http://dx.doi.org/10.3917/rfs.474.0929

Schwartz, S. H. (2012). An overview of the schwartz theory of basic values, *Online Readings in Psychology and Culture*, *2*(1), 3-20. https://doi.org/10.9707/23070919.1116

Spranger, E. (1928). *Types of men.* Halle: Max Neimeyer. https://www.worldcat.org/title/1069156

Svirbel, E. (2007). *Action research: the description and analysis of the ımplementation process of a teacher-ınitiated character educatıon program ın an elementary school*, [PhD Thesis, Graduate Faculty of School of Education University of Pittsburgh]. http://d-scholarship.pitt.edu/8348/1/E_Svirbel_ETD2007.pdf

Şahin, M. (2022). *Değerler ve değerlerin sınıflandırılması*. Pegem Akademi,

Şekerci, H. ve Merter, F. (2015). Değerlerin kaybolma durumuna ilişkin sınıf öğretmeni görüşlerinin değerlendirilmesi, *Turkish Studies, 10*(3), 851-874. http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7987

Şimşir, Z. ve Dilmaç, B. (2019). Yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim gördüğü okullarda öğretmenlerin karşılaştığı sorunlar ve çözüm önerileri, *İlköğretim Online, 17*(3) , 1116-1134 . https://doi.org/10.17051/ilkonline.2018.419647

Tanrıöğen A. (2007). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretimi.* Lisans Yayıncılık.

Taş, H. (2022). İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının evrensel değerler açısından incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *62,* 455-475. https://doi.org/10.21764/maeuefd.1054065

Tepecik, B. (2008). *Sosyal Bilgiler dersinde sorumluluk değerinin kazandırılmasına ilişkin öğretmen görüşleri* (Yayın No. 274375) [Yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/

Thornberg, R. (2008). The lack of professional knowledge in values education. *Telcin and Teacher Education*. *24,* 1791-1798. http://dx.doi.org/10.1016/j.tate.2008.04.004

Throw, C. (1971). *Paths to educational reform.* New Jersey: Educational Technology Publications.

Topal, Y. (2019) "Değerler eğitimi ve on kök değer", *Mavi Atlas, 7*(1), 245-254. https://doi.org/10.18795/gumusmaviatlas.543521

Türk Dil Kurumu (2019). Güncel Türkçe Sözlük, https://sozluk.gov.tr/

TTKB, (2017). https://ttkb.meb.gov.tr/

Uçar, S. (2009). *Sosyal Bilgiler programındaki değerlerle ilgili kazanımlara yönelik öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi* (Yayın No. 241500) [Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/

Üste, B. (2007). İnsan hakları eğitimi ve ilköğretimdeki önemi. *Ege Akademik Bakış*, *7*(1), 295–310. https://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423877113.pdf

Varol, Ç. (2013) *Sosyal Bilgiler derslerindeki değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin öğretmen görüşleri* (Yayın No. 349090) [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/

Yalar, T. (2010). *İlköğretim Sosyal Bilgiler programında değerler eğitiminin mevcut durumun belirlenmesi ve öğretmenlere yönelik bir program modülü geliştirme.* (Yayınlanmamış doktora tezi, Mersin Üniversitesi].

Yaman, E. (2012). *Değerler eğitimi.* Akçay Yayınları

Yarar Kaptan, S. (2015). *İlkokul 4. Sınıf sosyal bilgiler dersinde hoşgörü değerinin karma yaklaşıma dayalı bilgisayar destekli etkinliklerle öğretimi* (Yayın No. 349090) [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/

Yazıcı, K. (2006). Değerler eğitimine genel bir bakış, *Türklük Bilimi Araştırmaları,* (19), 499-522. https://dergipark.org.tr/tr/pub/tubar/issue/16960/177116

Yazıcı, M. (2013). Toplumsal Değişim ve Sosyal Değerler, *Turkish Studies, 8*(8), 1489-1501. http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.4782

Yıldırım, K. (2009). Values education experiences of Turkish class teachers: A phenomenological approach, *Eurasian Journal of Educational Research, 35,* 165-184. https://www.researchgate.net/publication/299133857/

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri.* Seçkin Yayınları.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2012). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri.* Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, E. (2009). Öğretmenlerin değer tercihlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi,* 7(17), 109-128.

Yiğittir, S. (2009). *İlköğretim Sosyal Bilgiler dersi 4. ve 5. sınıf değerlerinin kazanılma düzeyi* (Yayın No. 133927) [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/

Yiğittir, S. (2012). İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Değer Yönelimlerinin Rokeach ve Schwartz değer sınıflandırmasına göre değerlendirilmesi, *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi,* (19),1-15. https://dergipark.org.tr/tr/pub/zgefd/issue/47945/606592

Yiğittir, S. ve Öcal, A. (2011). Lise Tarih öğretmenlerinin değerler ve değerler eğitimi konusundaki görüşleri, *KMU Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 13*(20), 117-124. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/107339

Yalar, T. (2010). *İlköğretim Sosyal Bilgiler programında değerler eğitiminin mevcut durumun belirlenmesi ve öğretmenlere yönelik bir program modülü geliştirme.* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Mersin Üniversitesi.

Zengin, M. (2017). Bir uygulama modeli olarak Avustralya'daki okullarda değerler eğitimi, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 10*(52), 866-883. http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2017.1943

EKLER

Ek Numarası	Başlık	Sayfa Numarası
EK 1	Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	58
EK 2	Araştırma İzni ve Etik Kurul Onayı	59

EK 1

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Bölüm 1

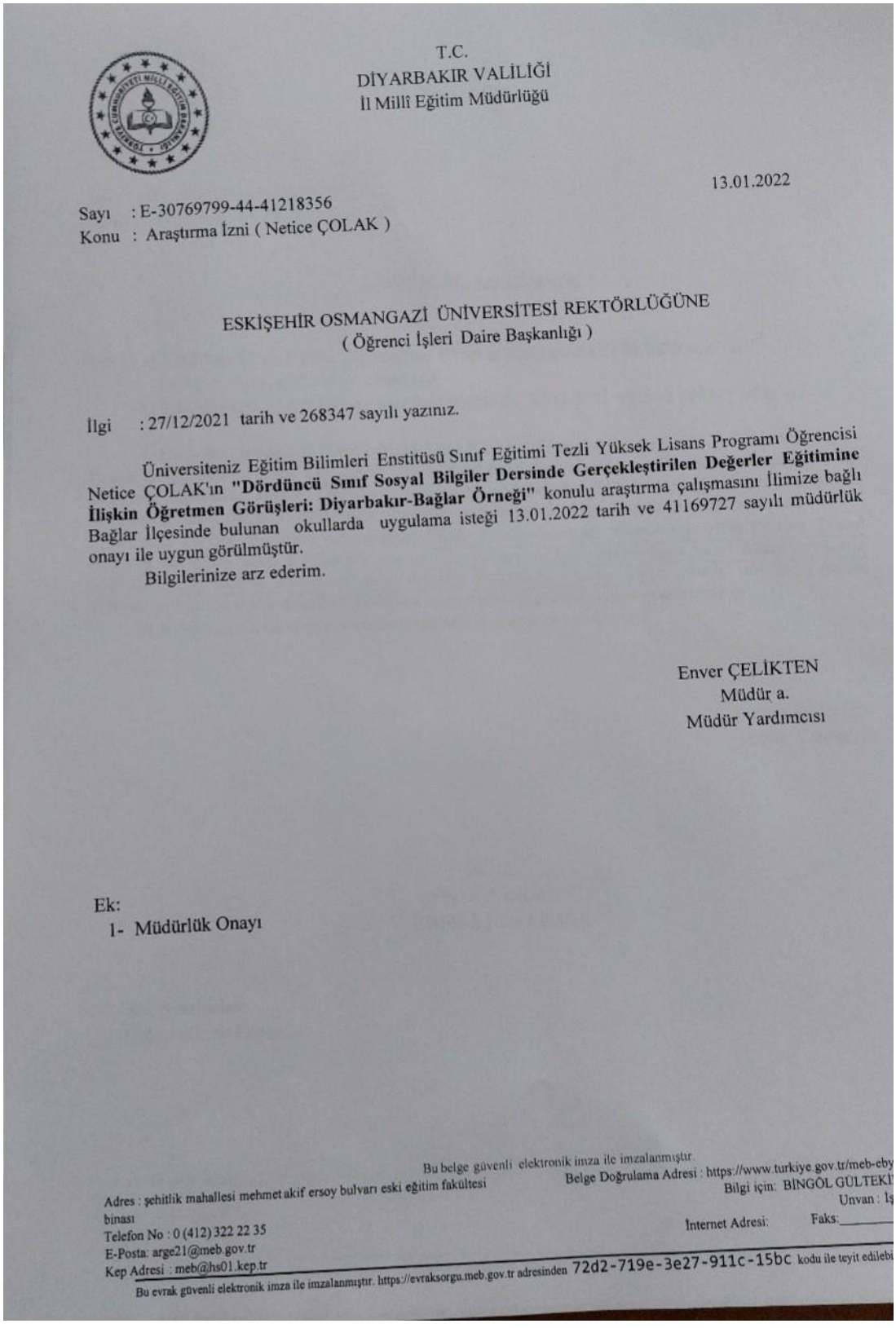
1. Cinsiyet?.....
2. Yaşınız?.....
3. Şu an itibariyle mesleğinizdeki toplam çalışma süreniz?.....
4. Eğitim durumunuz? (Hangi Üniversiteden, Fakülte ve Bölümden mezunsunuz)…….
5. Nerede görev yapıyorsunuz? (ilçe merkezi kasaba ve köy)…….

Bölüm 2

1. Sosyal yaşamda insanların değerler konusunda sahip olması gereken yeterlikler bağlamında görüşleriniz nelerdir? Açıklar mısınız?
2. Sosyal bilgiler dersinin değerler eğitimi açısından sizce önemi nedir ve değerler eğitimine hangi boyutlarda katkı sağlayabilir? Açıklar mısınız?
3. Sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimine yönelik olarak ne tür öğretim etkinlikleri gerçekleştiriyorsunuz? Açıklar mısınız?
4. Sosyal bilgiler dersi kapsamında değerler eğitimiyle yaşadığınız sorunlar var mıdır? Varsa nelerdir? Açıklar mısınız?
5. Sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminin etkili bir biçimde geçekleştirilmesine yönelik önerileriniz nelerdir?

EK 2

Araştırma İzni ve Etik Kurul Onayı

T.C.
DİYARBAKIR VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

13.01.2022

Sayı : E-30769799-44-41218356
Konu : Araştırma İzni (Netice ÇOLAK)

ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : 27/12/2021 tarih ve 268347 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sınıf Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Netice ÇOLAK'ın **"Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Gerçekleştirilen Değerler Eğitimine İlişkin Öğretmen Görüşleri: Diyarbakır-Bağlar Örneği"** konulu araştırma çalışmasını İlimize bağlı Bağlar İlçesinde bulunan okullarda uygulama isteği 13.01.2022 tarih ve 41169727 sayılı müdürlük onayı ile uygun görülmüştür.

Bilgilerinize arz ederim.

Enver ÇELİKTEN
Müdür a.
Müdür Yardımcısı

Ek:
1- Müdürlük Onayı

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Adres : şehitlik mahallesi mehmet akif ersoy bulvarı eski eğitim fakültesi binası
Telefon No : 0 (412) 322 22 35
E-Posta: arge21@meb.gov.tr
Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr
Belge Doğrulama Adresi : https://www.turkiye.gov.tr/meb-eby
Bilgi için: BİNGÖL GÜLTEKİ
Unvan : İş
İnternet Adresi: Faks:
Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. https://evraksorgu.meb.gov.tr adresinden 72d2-719e-3e27-911c-15bc kodu ile teyit edilebi

T.C.
ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER
İNSAN ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU
ESKİŞEHİR

Toplantı Tarihi : 14.12.2021

Toplantı No : 2021-20

GÜNDEM :

7. Başvuru Sahibi : Prof.Dr.Hüseyin ANILAN (Netice ÇOLAK ile birlikte).

Konu: "Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Gerçekleştirilen Değerler Eğitimine İlişkin Öğretmen Görüşleri: Diyarbakır-Bağlar Örneği (Teacher's Opinions on the Functionality of the Fourth Grade Social Studies Course in Terms of Values Education: The Sample of Diyarbakır-Bağlar)" isimli araştırmasının görüşülmesi.

KARAR :

7. Başvuru Sahibi : Prof.Dr.Hüseyin ANILAN'ın (Netice ÇOLAK ile birlikte) "Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Gerçekleştirilen Değerler Eğitimine İlişkin Öğretmen Görüşleri: Diyarbakır-Bağlar Örneği (Teacher's Opinions on the Functionality of the Fourth Grade Social Studies Course in Terms of Values Education: The Sample of Diyarbakır-Bağlar)" isimli araştırmalarının ve başvuru evrağının ekinde örneği bulunan araştırmalarında kullanacakları ölçme aracının/araçlarının; fikri, hukuki ve telif hakları bakımından metot ve ölçeğine ilişkin sorumluluk başvuru sahibine/sahiplerine ait olmak üzere veri toplama araçlarını uygulamak için gerekli yerlerden yasal izinleri almak şartıyla **Üniversitemiz insan araştırmaları etik kurulu yönergesine** uygunluğuna oybirliği ile karar verildi.

(İmza)
Prof. Dr. Yaşar SARI
Başkan

(İmza)
Prof. Dr. Esra DERELİ
Başkan Yardımcısı

(İmza)
Prof. Dr. Ferit USLU
Üye

(İmza)
Prof. Dr. Zafer BALBAĞ
Üye

(İmza)
Prof. Dr.Ayşe AYPAY
Üye

(İmza)
Prof.Dr. Birol YILDIZ
Üye

(İmza)
Prof.Dr. Mustafa Kemal BEŞER
Üye (Raportör)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı SOYADI : Netice ÇOLAK

Doğum Yeri* :

Doğum Tarihi* :

Orcid Numarası : 0000-0002-1737-2279

Eğitim Durumu

Lisans	Dicle Üniversitesi (Sınıf Öğretmenliği)	2015

Yabancı Dil

İngilizce: Okuma (Orta), Yazma (Orta), Konuşma (Orta)

Mesleki Geçmiş

Görev	**Kurum**	**Çalışma Tarihleri**
Öğretmen	MEB	2015-halen

İletişim :

E-posta adresi:

-